

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOVAR SINKOVEC

Leto V
ŠT. 42
24. X. 1967

**Besede
in dejanja**

● Kupna moč odtoka v tujino

Letos je prišlo do občutnega porasta odliva kupne moči v tujino v obliki odkupa deviz na potne liste. Ta se je povečal za 132 odst. in je dosegel 85,5 milijona R-din, kar je 1,37 odst. vseh gotovinskih prejemkov. Sredstva oziroma 4,23 odst. maloobmočnega prometa v osmih mesecih letošnjega leta. — Gospodarski vestnik, 12. X. 1967.

● Odločnost v hiši št. 4

Sklep zbora stanovalcev hiše št. 4 v naselju »Braca Jerkovića« v Beogradu, da ne bodo plačevali stanovanjskemu podjetju stanarine, dokler ne bo ustreglo njihovim zahtevam, je svojevredno in nov pojav v odnosih med temi podjetji in uporabniki stanovanj. Zbor je bil sklican po vseh pravih demokratičnih postopkih in na njem je sodelovalo več kakor 500 občanov, kar že samo po sebi priča o tem, da so se ljudje zbrali, ker je šla za njihove življenjske interese. Po toliko neustiljanih prošnjah, da bi poslojpe, v katerem stanujejo, vse poskodbano zaradi malomarnosti različnih izvajalcev del, spravi v red, so ogorčeni stanovalci sklenili, da bodo mesečno stanarino v znesku 850.000 dinarjev depozirali v blagajni banke, dokler se zadeva ne razčisti. — Komunist, 13. X. 1967.

● Kje najti denar

Prav gotovo ni bilo slišati nič novega na včerajšnjem sešanku skupščine Skupnosti JZ, ko je nastala beseda o elektrifikaciji. Tako je s tem pač že dve leti. Znano je, da je za izvedbo tega dela potrebnih 120 milijard starih dinarjev. Toda, pomenek o tem, kje in kako najti ta denar, kaže, kot da se spreminja v brezupnost, v specifično železniško slepo ulico. — Politika, 14. X. 1967.

● Lek : Litostroj

V Litostroju je povprečni mesečni zaslužek ob razmeroma vi-

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Generalna skupščina svetovne federacije bivših borcev ni izpolnila vseh pričakovanj

V ponedeljek, 9. oktobra se je v Haagu začela dvajseta generalna skupščina Svetovne federacije bivših borcev (FMAC), ki je trajala do 13. oktobra. Na dnevnem redu te skupščine je bilo poleg proceduralnega dela tudi poročilo generalnega sekretarja FMAC Normana Actona o aktivnosti federacije v času od 1. marca 1965 do 1. avgusta 1967.

Zveza združenj borcev NOV Jugoslavije je predlagala generalni skupščini tri resolucije in to za miroljubno ureditev krize na Bližnjem vzhodu, za svobodo in neodvisnost Vietnamu in o evropskem sodelovanju.

Te resolucije je naša zveza po statutu in pravilniku FMAC poslala pravočasno, a izvršilni urad Svetovne federacije jih ni dostavil združenjem članov FMAC in to — kot pravijo — zaradi nekaterih protislovnosti.

Zaradi tega je še pred skupščino prišlo do dopisovanja med zveznim odborom ZZB NOV in generalnim sekretarjem FMAC.

Predsednik zveznega odbora zveze združenj borcev NOV Djuro Pucar, ki je v Haagu vodil jugoslovansko delegacijo na skupščini mednarodne organizacije borcev, je izjavil, da XII. generalna skupščina Svetovne federacije nekdanjih borcev ni izpolnila pričakovanih jugoslovanske delegacije.

V izjavi, ki jo je Djuro Pucar dal po vrnitvi v Beograd, je rekel, da je skupščina pokazala konstruktivno metodo, ko je obravnavala socialno in gospodarsko varstvo nekdanjih borcev, razorožitev, splošnoevropsko sodelovanje in nekatera druga vprašanja iz mednarodnih odnosov, zlasti pa probleme držav v razvoju, vendar pa gene-

ralna skupščina ni pokazala dovolj objektivnosti pri odkrivanju pravih vzrokov za sedanjo zaostrenost mednarodnega položaja.

Čeprav je bila izražena vse-spolna želja, da bi našli miro-ljubne rešitve za najbolj pereče mednarodne probleme, zlasti za vojno v Vietnamu in krizo na Bližnjem vzhodu, pa se pravo razpoloženje, kot je dejal Djuro Pucar, vseeno ni izrazilo v sklepih in drugih dokumentih skupščine, ker so se temu upirale delegacije tistih držav, ki izvajajo politiko sile, in njihovih zaveznic.

Djuro Pucar je nato govoril o delovanju jugoslovanske delegacije in poudaril, da so se predstavniki jugoslovanske delegacije borcev skupaj z najbolj aktivnimi združenji borcev in neuvrčenimi držav prizadevali, da bi skupščina FMAC sprejela

dokumente, ki bi čimbolj ustrezno izražali razpoloženje nekdanjih borcev glede ohranitve miru na svetu in krepitve mednarodnega sodelovanja.

Po tej skupščini, je poudaril Djuro Pucar, smo še trdneje prepričani, da se bomo morali tudi v prihodnje zelo zavzemati

za zblíževanje med organizacijami borcev, tako da bi se lahko zedinili o enotnih stališčih do različnih vprašanj, ki so v zvezi z interesi organizacij borcev, zlasti kadar gre za takšne probleme, kot so vojna v Vietnamu, kriza na Bližnjem vzhodu in sploh mir na svetu.

PRED 50-LETNICO OKTOBRске REVOLUCIJE Od Aurore do zvezd

V zgodovini človeškega razvoja sta kot sad človekovega ustvarjalnega duha — zmagovalca — v večnem boju za osvoboditev novega, neznanega, daljnega — najpomembnejši dve eri: era socializma, ki so jo začeli strelji z Aurore, oznanjajoč zmagovito prvo socialistično revolucijo na svetu, in kozmična era, ki jo je človeškemu rodu odprla Sovjetska zveza, prva država socializma na svetu, ko je pred deseti-mi leti poslala v orbito Zemlje prvi umetni satelit. Za njim so poleteli v vesolje novi »spu-tniki« in vesoljske ladje z grbom Lenineve dežele — delavcev in kmetov, »pogumnimi sovjetski-mi kozmonavti, ki so pozdrau-

ral »spodaj«, na Zemlji, preho-diti dolgo in težavno pot lastne izgradnje, je moral iz zaostale agrarne, polkolonialne dežele, dediščine caristične Rusije, ustvariti moderno, močno socialistično državo, je moral vzgojiti kadre, osvoboditi človeški um teme. Moral je prepagati fer-dalno zaostalost, kontrarevolucijo, intervencijo in blokada mednarodnega imperializma, kasneje pa nositi glavno breme boja — v drugi svetovni vojni — proti fašističnim agresorjem, pretrpeti opustošenja in dvesti milijonov človeških žrtev. Po vsem tem je krenil z neslu-temnim poletom novim zmagam na-proti.

soki strokovnosti in težavnih delovnih razmerah konja 80.000 starih dinarjev, v tovarni Lek pa znaša 120.000 starih dinarjev, čeprav delavci večinoma konfekcionirajo uvožena zdravila in za to ni potrebno večje strokovno znanje, niti telesni napor. Toda Lek je visoko akumulativen, čeprav na račun ugodnih sunovjatevrgovinskih instrumentov in deficitarnega socialnega zavarovanja, Litostroj pa ne. — Delavska enotnost, 14. X. 1967.

● Ocenja po dejavnosti

Pretežna večina mladih podpira revolucionarno usmeritev ZK v idejno-političnem pogledu. Vendar se mladi ne zadovoljujejo zgolj s splošnimi razpravami in načelnimi stališči o samoupravljanju in razvijanju socializma nasilno, marveč jih zanima predvsem tudi konkretna praksa. Treba je vedeti, da mladi ne gledajo na ZK samo skozi njen program, marveč očakujejo komuniste predvsem tudi po njihovi praktični dejavnosti. Pri tem pa dostikrat ugotavljajo v ravnanju nekaterih komunistov razkorak med načelnimi stališči in prakso. — Delo, 17. X. 1967.

● Med upniki in dolžniki

V Sloveniji so se v poldrugem letu, od konca leta 1965 do srede letošnjega, tegete delo kupcev povečale od 339 na 619 milijard starih dinarjev, obveznosti do dobaviteljev pa so narasle od 260 na 469 milijard. V presečku terjatev nad obveznostmi, ki se je povzpelo na 146 milijard, pa se zrcali prevelike sredstev gospodarstva Slovenije v negospodarstvo, zlasti pa v gospodarstvo drugih republik. — Delo, 13. X. 1967.

● Po statistiki: kruha dovolj

Pred desetimi leti smo začeli sejati rodovitne sorte pšenice v naši državi. V zadnjih treh letih pa so se družbena posestva, velikim hektarskim pridelkom vrstila že na raven dežel z največjim pridelkom v Evropi. Jeseni 1967 so rodovitne sorte zavezele 11.000 ha, leta 1969 pa že 220.000 ha. Med sedanjim setvijo se bodo rodile na nadaljnjih 100.000 ha ali skupaj na približno dve tretjini pšeninih njiv v državi. — Kmečki glas, 19. X. 1967.

● Kako je v zadnjem poglavju

Število upokoencev stalno narašča. Od leta 1953 do 1967 se je število upokoencev zvišalo za 4000 letno, a od 1958 do 1962 letno za blizu 19.000. Že v letu 1963 se je to število skoraj podvojilo; izdatki za pokojnine so se dvigali niti o dva dviga množine osebnih dohodkov ob stalnem zviševanju prispevkov v skladi. Od 1958 do 1962 se je na primer stopnja prispevka za pokojninsko zavarovanje zvišala od 5,9 na 8,4 odstotka od bruto osebnih dohodkov. Od narodnega dohodka je šlo za pokojnine 1,7 odstotka, a že 1963. leta se je to dvignilo na 3,2 odstotka. — Politika, 15. X. 1967.

Vprašanja, ki so na dnevnem redu

V zadnjem času se zelo veliko govori in piše o udeleženci NOB, o njihovih potrebah in pravicah, o tem, kaj je bilo zanje storjenega in tudi o tem, kaj bi bilo še potrebno in kaj je mogoče storiti zanje. Toda kadarkoli govorimo o problemih udeležencev NOB, ne mislimo na vse tiste, ki so sodelovali v našem narodno-osvobodilnem boju. Pri tem gre namreč le za tiste, ki nimajo v celoti urejenih življenjskih razmer, ki so zdravstveno ali socialno ogroženi, skratka za take, ki jim je še potrebna družbena pomoč v tej ali oni obliki.

Ce upoštevamo, da je v SR Sloveniji nekaj nad 133.000 članov ZZB NOV — in to število se po vsej verjetnosti krije s številom udeležencev NOB, potem je več ali manj razumljivo, da je med tolikimi udeleženci NOB le precej takih, ki še vedno živijo v neurejenih razmerah. Sicer je med temi udeleženci le nekaj nad 58.000 takih, ki imajo priznano posebno dobo, a od tega jih je blizu 8000 takih, ki jim je ta doba priznana samo enojno.

In prav te številke nas opozarjajo na prvi problem. So to tisti udeleženci NOB, ki nimajo statusa borca, ki niso organizirano-aktivno sodelovali v NOB pred 9. 9. 1943. In teh ni tako malo, ki zato nimajo pravice do dodatka za zaposlene borce in tudi ne pravico do znižane pokojninske dobe in zato tudi ne do borčevske pokojnine. Seveda jih je med njimi tudi precej takih, ki jim vse to ni potrebno, ker imajo osebne dohodke, ki presegajo dodatke za zaposlene borce, pa tudi službenih let imajo dovolj.

Ko pa že omenjamo pokojnine, ne smemo prezreti tistih pred leti upokojenih udeležencev NOB, katerih pokojnine močno zaostajajo za pokojnina-

mi njihovih tovarišev, ki so bili šele v zadnjem času upokojeni z enakih službenih mest.

Med zadevami, o katerih se med borci precej govori, so tudi priznavalnine. Republiške priznavalnine v višini od 5000 do 50.000 starih dinarjev prejema 680 udeležencev NOB, a 6105 jih prejema občinske priznavalnine. Višina le-teh pa se giblje med 30.000 in 50.000 starih dinarji. In če še upoštevamo, da je po precejše republiške priznavalnine 25.000, a občinske samo 9900 starih dinarjev, nas to opozarja na precejšnje razlike, ki povzročajo nemalo negotovnosti.

So pa še drugi problemi, okoli katerih teče beseda na mnogih sestankih borcev in družbeno političnih ter upravnih organov. Med te sodi splošno zdravstveno varstvo udeležencev NOB. Znano je namreč, da je zdravstveno stanje velike večine borcev zelo slabo. Precej se govori in piše tudi o zdravstvenem varstvu kmetov-borcev.

Je pa še precej takih zadev, pri katerih urejanju so se pokazale določene pomanjkljivosti pa tudi napake. To so zadeve nekaterih nosilcev spomenice 1941, predvojnih revolucionarjev, španskih borcev, otrok umrlih borcev in ne na zadnjem

mestu problematika vojaških vojnih invalidov.

Vsekakor najaktualnejše je urejanje stanovanjskega vprašanja. V letih 1959 do 1966 je bilo v SR Sloveniji urejenih že 9540 stanovanjskih zadev udeležencev NOB. Od tega jih je 6617 takih, ki so bili — oziroma so še v delovnem razmerju in 2923 takih, ki so ali upokojeni

DJORDJE ANDREJEVIC-KUN: PARTIZANI

ali sicer zunaj delovnega razmerja. Toda sprito čelo, da je pri nas še vedno 2715 neurejenih stanovanjskih razmer udeležencev NOB, so vznemirljive te ugotovitve: v letih 1961 in 1962 je bilo urejenih 4576 primerov, v letu 1963 skupno 1516. (Nadalj. na 3. strani)

Občanova beležnica

Ko so na plenumu občinskega odbora ZZB Kranj skupno z predsedniki krajevnih borčevskih organizacij razpravljali o socialnih razmerah posameznih borcev in o dajanju priznavalnin oziroma družbene pomoči, je poročevalec sveta za zadeve borcev pri občinski skupščini tudi dejal, da se pomoč dostikrat deli po iznajdljivosti, vztrajnosti, poznanstvih posameznikov in ne po stvarnih potrebah. Tisti, ki imajo čas, možnost in smelost od kljuko do kljuko, zvrstajo vse. Hkrati pa je, zlasti po oddaljenih vaseh, veliko partizan-skih mater, vdov in drugih ljudi, ki so svoja velika prispevali k osvobodilnemu boju, a danes živijo skromno in tiho in se sramujejo vsakih pota in prošnje za pomoč.

In nihče jih ne vidi. Povedali so za primer starega borca, ki je letos poleti več mesecev ležal doma ne-močen in brez vsake pomoči. Nihče mu ni pomagal. Niti ga obli-

»KDOR JEZIK ŠPARA...«

skal, potolažil. Skratka, kot je dejal nekdo, močno se uveljavlja stari pregovor: »Kdor jezik špara«, kruha strada!«

Občinska skupščina Kranj je tudi letos, kot vsa leta, določila dokajšnjo vsoto za enkratno in stalno družbeno pomoč socialno šibkejšim borcem in njihovim svojcem. Toda, kot so omenjali,

posamezne krajevne organizacije so aktivne v dokazovanju potrebe le za prva priznanja. Toda zatem je premalo evidence, da bi tistim, ki to prejema, hkrati s potrebami dodajali ali zmanjševali tako pomoč skladno z socialnimi spremembami v družini itd. Skratka, sklenili so, da je potrebno več evidence in življenjskih slikov s prizadejimi borci in hkrati odločno

uveljavljati načelo, da pomoč prejemajo v resnici je najpotrebnejši in ne tisti, ki je najzahtevnejši, najspretniji s pisanimi prošnjami in besedami.

Toda podobna izkrivljanja načela z geslom »Kdor jezik špara...« se žal uveljavljajo še marsikje ter bi se mu morali odločno postaviti po robu. — K. M.

ljali iz vesolja vse ljudi na Zemlji, želeč jim mir, srečo, napredek, prijateljstvo. Ti ljudje so napravili prvi korak v neizmerno vesoljsko prostranstvo, od koder niso videli meja med deželami na našem planetu in ne drugih pregrad med narodi. Videli so samo Človeka in njegovo Zemljo, kako plove po prostranstvu med zvezdami. Prvi so »zadel« Mesec in spustili nanj delo svojega razuma ter poslali svoje vesoljske postaje proti Marsu, Veneri, Soncu. To je nadaljevanje poti k zvezdam.

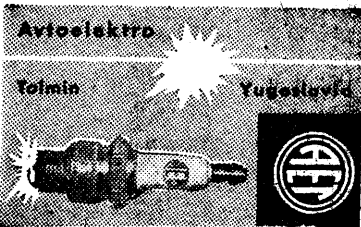
Mnogi ljudje v kapitalističnem svetu niso mogli razumeti, kako jih je mogla prehiteti dežela, ki je bila leta 1917, ko so bile njihove države industrijsko visoko razvite, zaostala in skoraj nepismena. Ta veliki dosežek sovjetske znanosti pa seveda ni slučajen. To je sad velikanskih uspehov prve dežele socializma na vseh področjih, ki je znova potrdil moč in ustvarjalnost socialistične družbe in njenih stremiljenj za zgraditev še popolnejših družbenih odnosov, komunizma.

Ce se je hotel sovjetski človek povzpeti k zvezdam, je mo-

Tako je bilo tudi v energetiki in drugih vejah industrijske proizvodnje. Od oktobrske revolucije do danes so zgradili gigant-ske hidro- in termocentralne ter atomske centrale. Zgradili so tudi 800 mest, ki jih prej sploh ni bilo na zemljevidu. Samo v desetih letih, od 1955 do 1965 so zgradili 720 milijonov kvadratnih metrov stanovanjskih površin. Skoraj polovica prebivalstva — 108 milijonov — se je v tem obdobju vselila v nova stanovanja.

Radujemo se uspehov Leni-nove dežele. Njena pedesetlet-nica oktobrske revolucije je tu-di naš praznik!

D. AZANJAC

Predsednik Tito odprl skopsko železarno. — Med svojim štiri-dnevnim bivanjem v Makedoniji je predsednik republike Josip Broz Tito prerezal trak in simbolično spustil v obratovanje železarno »Skopje«, ki zaposluje 10 tisoč delavcev. Celotno podjetje je zelo sodobno opremljeno in bo jeklo proizvajalo nekajkrat hitreje kot druge jugoslovanske železarne. Skopska železarna se bo uspešno vključila v mednarodno trgovino.

Per Borten nas je obiskal. — V Jugoslaviji se je na pet-dnevem obisku mudil predsednik norveške vlade Per Borten, ki ga je na obisk povabil predsednik ZIS Mika Špiljak. Sprejel ga je tudi predsednik Tito. V daljšem prijateljskem razgovoru sta izmenjala mnenja o nekaterih aktualnih mednarodnih vprašanjih. Per Borten se je zanimal tudi za nekatera vprašanja v zvezi z notranjim razvojem Jugoslavije.

Nikolai v Veliki Britaniji. — V Londonu se je državni sekretar za zunanje zadeve srečal z britanskim zunanjim ministrom Brownom in predsednikom britanske vlade Wilsonom. Z Brownom se je pogovarjal o položaju na Srednjem vzhodu in v Vietnamu ter o dvostranskih odnosih med državama. Četudi se ministri nista spuščala v podrobnosti, sta obravnavala vse važnejše plati evropskih vprašanj.

V žarišču dogodkov

Poljska, na VI. kongres ZK Slovenije. — Na seji predsedstva in izpolnega komiteja CK ZKS so menili, da bo VI. kongres ZK Slovenije predvidoma prihodnje leto. Novo je, da bodo republikanski kongresi pred vzajemnim, kar bo omogočilo, da bo IX. kongres ZK Jugoslavije opravljal svoje sklepe in stališča na pobude ZK po republikah. Na seji so poudarili, naj priprave na kongres aktivirajo vse članstvo ZK.

Vesoljska ladja na Veneri. — Sovjetska avtomatska postaja »Venera 4« je mehko pristala na Veneri in posredovala na Zemljo prve podatke o atmosferi na tem planetu. Polet »Venera 4« je trajal 4 mesece. To je fantastični tehnični dosežek velikega znanstvenega pomena. Graditelji »Venera 4« pravijo, da obstajajo na Veneri osnovne oblike življenja, ne pa civilizacija kot na Zemlji.

Grčija se obeta parlamentarizmu. — Grški režim je objavil razpored, po katerem bodo obnovili parlamentarno demokracijo v državi. 15. decembra letos bo odbor za revizijo ustave predložil vladi osnutek nove ustave, avgusta 1968 bo referendum, potem pa bodo parlamentarne volitve. Vse to je Grčija objavila v New Yorku, iz česar lahko sklepamo, da je sporočilo namenjeno zgolj tujini.

Reforma NATO. — 14 članic atlantskega pakta je sestavilo načrt o reformi NATO, da bo lahko kos diplomatskim nalogam, s katerimi se bo morala spoprijeti leta 1970. Gre za to, da bi NATO igrala vlogo v izboljšanju odnosov z vzhodnoevropskimi državami, pri dvostranskem sodelovanju med včlanjenimi državami in v drugih akcijah. Ta načrt o reformi NATO lahko pripelje še do hujše zaostritve med NATO in Francijo.

Deklaracija o enakopravnosti žensk. — Odbor generalne skupščine za socialna, kulturna in humanitarna vprašanja je sprejel deklaracijo, s katero razglasa enakost pravic žensk in moških ter poziva vlade in vse nevladne organizacije, da si prizadevajo za uresničitev te deklaracije. Tako je OZN vnesla v mednarodno življenje listino o ukinitvi vseh oblik diskriminacije nasproti ženski.

Arabski komandosi ogrožajo Izrael. — V Jordaniji so vpe-ljali izjemno stanje kot odgovor na grožnje izraelskega premiera Eškola, da se bo Izrael maščeval, če arabski komandosi ne bodo prenehali akcij na zahodnem bregu reke Jordan. Na področju Beisana se je neka izraelska patrulja zapletla v spopad, v katerem so ujeli deset pripadnikov palestinske osvobodilne organizacije.

Pomiritev v Jemenu? — 6. novembra letos naj bi se v Kartumu sestal kongres za jemensko nacionalno pomiritev. Vodja tristranskega odbora za rešitev jemenskega vprašanja je sudanski ministrijski predsednik Mahgoub. Odbor bo ostal še nadalje v stiku z jemenskimi osebnostmi in Kairu ter bo nadzoroval delo kongresa, da bi zagotovil njegov uspeh. Kljub lepim obetom je še dvomljivo, če bodo vse strani hotele sesti za konferenčno mizo.

Bombe padajo zelo blizu kitajske meje. — Ameriško poveljstvo v Saigonu je sporočilo, da so bombardirali severnovietnamsko železniško križišče in most, ki sta oddaljena eno minuto poleta od kitajske meje. Boji v južnem Vietnamu se nadaljujejo z vedno večjo silovitostjo. Blizu Saigona je v bitki z okrog 2 tisoč pripadniki osvobodilnih sil padlo 98 Američanov, osvobodilne enote pa so imeli 103 mrtve.

Sestanka VS ne bo? — Generalni sekretar OZN je izjavil, da je težko verjeti, da bi prišlo do sestanka Varnostnega sveta, na katerem bi obravnavali problem Srednjega vzhoda. Sestanek je bil napovedan za pričetek tega tedna, nestalne članice sveta pa že pripravljajo osnutek resolucije. Umik izraelskih čet z okupiranega ozemlja je slej ko prej pogoj za konkreten sporazum.

Enote ZAR so potopile izraelski rušilec. — Na območju Sueškega prekopa so se spopadi obnovili. Čeprav vzroki, ki so privedli do potopitve izraelskega rušilca, še niso popolnoma jasni, pomeni to dejanje najhujši incident od junijske vojne. Egipčanski tisk piše, da je neki izraelski rušilec zaplul v egipčanske teritorialne vode severno od Port Saída. Dva egipčanska torpedna čolna sta ga potopila.

Alžirska listina bo kmalu sestavljena. — Sestavljanje alžirske listine dežel v razvoju se uspešno razvija, čeprav še ni določen osnutek tega dokumenta. Duh alžirske listine bo slonel na strategiji pogajanj z razvitimi deželami o konkretnih vprašanjih. Uvodni del listine je že sestavljen. V njem je poudarjeno, da se je začel svet zavedati stalnega poslabšanja položaja dežel v razvoju.

ŽIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Srečanje prekomorcev v Kopru

Minulo nedeljo so se v Kopru ob 24. obletnici ustanovitve svojih borbenih enot zbrali bivši borci 1. in 2. prekomorske brigade. Partizanskega srečanja so se poleg prekomorcev, mnogih predvojnih komunistov in španskih borcev udeležili tudi predsednik ZKB NOV Slovenije Franc Leskošek-Luka, predsednik predsedstva CK ZK Slovenije Albert Jakopič-Kajtimir, podpredsednik izvršnega sveta SR Slovenije dr. Franc Hočevar in drugi ugledni gostje. Slavnost v dvorani Mestnega gledališča v Kopru je odprl predvojni komunist Srečko Vilhar, nato pa sta zbrane pozdravila predsednik skupščine občine Koper Miro Kocjan in dr. Franc Hočevar. Do zadnjega kotička polna dvorana gledališča se je tresla od gromkega ploskanja, ko sta Jože Čotič in narodni heroj Stane Bonar prebrala plaketi občinskih skupščin Gorica in Koper o podelitvi domicilov 1. in 2. prekomorskih brigad. Nato sta zbrane prekomorce pozdravila še predstavnik tržaškega pokrajinskega odbora ANPI Eugen Laurenti in Jože Cesar. Kulturni del

slavnosti so na umetniški ravni izpolnili Moški pevski zbor Koper in moški pevski zbor »Vasilij Mirk« Prosek-Kontovel ter član Mestnega gledališča iz Ljubljane Janez Vrhunc. Vsi udeleženci zborovanja so še prejeli knjigo »Prva in druga prekomorska brigada«, nato pa so

se napotili v hotel Tiglav, kjer se je razvilo živahno partizansko srečanje. Oživilo so spomini na življenje v »Carbonari, Gravini, Altamuri, Monopoliju, Tarantu in drugih bazah partizanskih enot v Italiji ter na borbe na jugoslovanskih tleh. »Se se bomo srečali, tovariši!«

V počastitev dneva mrtvih

Letos bodo ob dnevu mrtvih logaška združenja borcev in krajevne skupnosti posvetili posebno pozornost spominskim obeležjem in grobovom padlih borcev. V Dolenjem Logatcu so že obnovili črke na spominskih obeležjih ter lepo uredili grobove. V Gorenjem Logatcu so obnovili spomenik padlim borcem Hercegovcem na Grčevskem vrhu, uredili pa so tudi okolico osrednjega spomenika ter spominske plošče in grobove.

V Zireh še posebno skrbno urejajo glavni spomenik NOB, za katerega so bili izdali precej denarja in tudi mnogo prostovoljnih delavcev. V pričakovanju dneva mrtvih so lepo uredili spomeniki in grobišča tudi v Lazah, Hotedršici, Rovtahu in Medvedem brdu. Zasluga za primerno ureditev spominskih obeležij in grobov v logaški občini gre tudi predsedstvu ZKB NOV Logatec, ki je letos poleti

eno svojih rednih sej posvetilo vzdrževanju in urejanju spominskih obeležij NOB. J. F.

Obiskali so Dachau

Sindikalna organizacija podružnice Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje na Jesenicah je v septembru organizirala izlet v München. Ta izlet pa so pripravili tudi za obisk nekdanjega koncentracijskega taborišča Dachau.

Ta obisk bo udeležencem gotovo ostal v trajnem spominu, saj so si ogledali vse značilnosti nekdanjega taborišča, tako muzej, kjer je prikazan ves razvoj nacizma od prihoda Hitlerja na oblast pa do peklenskega uničevanja ljudi vseh narodnosti v koncentracijskih taboriščih. Grafikon in slike ponazarjajo, kako so nacisti uničevali milijone človeških življenj. Videli so dalje muzeje in krematorij ter zvedeli za težke življenjske razmere v Dachau in drugih nemških taboriščih.

Brez nekaj izjem so bili obiskovalci mlajši ljudje, ki so dorasili med vojno ali pa bili rojeni šele po vojni. In prav zato je izlet bolj hvalno vredno, da so izlet izkoristili za ogled Dachau. Prav mladina bi morala več vedeti o tem, kako in zakaj je prišlo do velike tragedije človeštva, ki je uničila toliko milijonov mladih življenj. Ker je tako smotno pripraviti, da naša mlada generacija tega nikdar ne bo doživela.

Ora
najboljša ta hip!

Vabilo na žalno svečanost

Združenje borcev »Kodeljevo« vabi na žalno svečanost, ki bo pri spomeniku padlim borcem na Kodeljevem v ulici Goce Delčeva dne 30. oktobra 1967 ob 16. uri. Predvsem vabimo nekdanje bore, aktiviste in svoje padlih, kakor tudi ostale občane.

Odbor

Zakaj tako majhna udeležba?

14. oktobra letos se je v Ljutomeru s samostojnim koncertom predstavil moški pevski zbor »Partizana« iz Maribora, ki je lepo in ubrano zapel vrsto partizanskih in narodnih pesmi. Obenem je bilo tudi srečanje ljutomerskih borcev s člani ZKB Koroska vrata iz Maribora. Slednji so namreč zaželeli navezati stike

z organizacijami borcev v Ljutomerški občini. Na odditno izveden koncert »Partizana« pa je kanil temen madež: ljutomersko občinstvo se je v zelo majhnem številu odzvalo povabilu na koncert, saj so prirideljki prodali le 50 vstopnic.

V Ljutomeru živi 146 borcev. Kje so bili tisti, ki so tudi sami nekaj prepevali pesmi borb in zmag? Pevci »Partizana« pa niso prišli zapet samo njim, temveč tudi drugim občanom Ljutomera.

Kje tice vzroki za tako slabo udeležbo članov ZB in drugih prebivalcev Ljutomera in okolice na prirideljki borcev? Ali jim nič ni do lepega petja in še bolj lepe slovenske narodne in partizanske pesmi?

Ivo Čeh

Prosimo za podatke

Na pobudo sekretariata občinskega odbora ZKB NOV Skofja Loka so ustanovili odbor za podelitev domicilov Skofjeloškemu odredu in posebno komisijo za pisanje zgodovine te enote. Komisija je sprejela sklep, da zgodovino napišejo do julija 1968. Pri tem pa komisija prosi vse, ki imajo o Skofjeloškem odredu kakšno gradivo, naj ga ji izroče, ker zelo primanjkuje podatkov.

Z namenom, da bi bila knjižna resnična zgodovina in bi kot taka opisovala vsa dejanja posameznikov in enot, želimo zbrati kar največ opisov junastev in drugih dejstev, kot tudi opise krajev bitk, političnega in kulturno-prosvetnega dela, preskbe, mobilizacije, sodelovanja s civilnim prebivalstvom itd.

Komisiji bodo prišli zelo prav tudi podatki o sestavi in oborožitvi enot, imena in primki ranjenih in padlih, fotografije in drugi dokumenti.

Ko bo knjižna naplana in natisnjena, jo bodo prejeli kot darilo vsi nekdanji borci Skofjeloškega odreda, ki se bodo pravčasno prijavili.

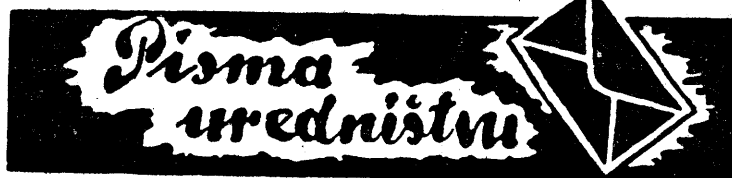
Da bi se komisija lahko kar natančneje lotila dela, prosimo, da nam podatke pošljete kar se da hitro, najkasneje pa do 30. januarja 1968.

Odbor borcev Skofjeloškega odreda

Občinski odbor ZKB NOV Skofja Loka

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

V »Dolenjskem listu« sem brala o tovariškem srečanju nekdanjih internirancev taborišča Flossenbürg. V njem je bil tudi moj pokojni mož, dr. Otmar Potrč, zato bi rada zvedela kaj več o njem. Vljudno prosim vse, ki so ga poznali, naj mi pišejo. Z njim imam dva sinova, Marjana in Milana, ki ju tudi zanima očetova usoda. Vem samo to, da je kot zdravnik spremljal neki transport in da se ni nihče več vrnil. Po izjavi tovariša Kolenbranda iz Črne so ga vpisali v kartoteko mrtvih. Z možem je bil tudi moj mlajši brat Miran Šumenjak. Za mamco, Ano Šumenjak, vem, da je umrla v Bergen-Belsnu, oče, dr. Slavko Šumenjak v Pragi, drugi brat, Slobodan Šumenjak, pa je bil ubit v Prekmurju. Le usoda moža mi ni znana.

Služba mi ni dopuščala, da bi se osebno udeležila sestanka nekdanjih internirancev iz Flossenbürga, čeprav bi se ga zelo rada. Prav tako bi se tudi rada udeležila obiska taborišča.

DR. ERNA PRIMOŽIČ, bolnisnica v Novem mestu

Prilagam sem pisanju tovarišev Poljanška in Vihra v 37. in 38. številki vašega lista, ki po tolikih letih le omenjata naše vprašanje, vprašanje nas, borcev brigad, ustanovljenih v SZ, to se pravi 1. in 2. tankovske in letalske.

Slovenci, ki so nas prisilno mobilizirali v nacistično vojsko ter nas po kraješan ali daljšem urjenju poslali na vzhodno bojišče, smo kljub grožnjam, nasilju in lažem ostali le to, kar smo bili, in se nismo hoteli bojevati za nacizem. Velik del naših rojakov si je na vse načine prizadeval zbežati k Rusom.

Tudi jaz sem se znašel v ujetniškem taborišču Veljike Luki. Tam mi je mlad ruski oficir priskrbel gradivo o naši osvobodilni vojni in sem napisal prgno vrhovnemu sovjetu za vstop v jugoslovansko vojaško enoto. To se je zgodilo novembra 1943, maja 1944 pa sem bil že v protitankovskem divizionu 1. brigade. Nekaj časa smo se še urili, nato pa smo se v Kolomni vkrcali na vlak in odpeljali na bojišče, spremljani z navdušenimi vzkliki domačega prebivalstva. Od sovjetsko-romunske meje dalje smo peljali s kamioni do Tur Severina, nato pa s tovornimi barkami po Donavi do Kladova. Okoli Bora smo bili že na bolnih položajih, nato smo šli proti Čarku in Učicu. Ko smo prišli v Jugoslavijo, smo od srednje poljubljali našo zemljo. Šli smo v Beograd in dalje na sremsko fronto. Konec vojne sem dočkal v Celju.

Na kratko sem opisal našo bojno pot in čudno se mi zdi, da se doslej nihče ni spomnil na to, da bi seznanili z našimi boji javnost. Kadar se srečamo nekdanji borci iz teh enot, se sprašujemo, zakaj smo tako zapostavljeni. Morali bi se nekje sestati in ustanoviti svoj odbor, tako kot so ga že skoraj vse druge enote.

RAFAEL PETEK, Pirešica 13 pošta Velenje

Ob tabornem ognju

Tovarna tehnič »Libela« je glede števila delavcev med srednjimi v Celju. Izdelujemo vse vrste tehnic in smo tako edina pomembna tovarna te stroke ne samo v Jugoslaviji, ampak tudi na Balkanu.

Točno rečeno, naš kolektiv šteje 460 ljudi. V njem živi in dela tudi 14 članov ZB. Čeprav nas je tako malo med tolikšnim številom zaposlenih, smo si z delom ustvarili zaupanje in spoštovanje. V kratkem času smo s pomočjo samoupravnih organov uredili vse, kar je naše članice tiščalo. Razen tega pa si je naš kolektiv zadal še eno nalogo, ki jo rešujemo uspešno že več let in bi o njej rad povedal nekoliko več, da bi tako spodbudil še druge aktivne ZB po delovnih organizacijah.

Med nami, člani ZB, je že pred več leti zrasla misel, da bi navezali stike z nekdanjimi borci, ki žive po podeželju. Ko smo razmišljali, kako bi to naredili, smo se odločili skupno z ZB po vseh organiziranih srečanjih borcev. To se nam je imenitno posrečilo.

Že pet let po vrsti vsakega 4. julija organiziramo srečanja, ki nam vsakič prinesejo nova poznanstva z ljudmi, ki prej še nismo poznali, čeprav smo se bojevali pod isto zastavo. Tako se med seboj spoznavamo, obujamo spomine na vojno, ki jo je v podrobnosti vsakdo izmed nas drugače doživel, pogovarjamo pa se tudi o naši vsakdanjosti, o tem, kaj in kako delamo in kako živimo.

Tako smo do zdaj obiskali že šest krajev in vsepovsod smo doživeli toliko lepega, da bi o tem lahko že napisali knjigo. Najprej smo obiskali Šmartno v Rožni dolini. Zbrali smo se pri Škamlu. V senci stare, košate topole smo se pogovarjali o vojni. Tovariši Lebič nam je tako živo pripovedoval o osvoboditvi jet-

nikov iz Starega piskra v Celju leta 1945, da se nam je zdelo, kot da zgodbo sami doživljamo. Na srečanje smo povabili tudi nekaj starih partizanskih mamic, ki jih je v tem kraju kar precej. To so tiste naše žene, ki so imele pri partizanih sinove, hčerke in može, poleg tega pa so za borce, ki so prihajali v njihove domove, imele vedno kos kruha, požirek mleka ali kaj drugega. Ob koncu srečanja smo tem mamicam poklonili skromna darila našega kolektiva — kulturne tehnice.

Obiskali smo tudi Ponikev pri Zalcu, ki je bila v letih 1944—1945 središče partizanstva v tem okolišju. Ko smo prišli k njim, so nas vprašali, kdo nas je poslal in kaj so nam naročili na okraju in na občini. Razen tega so nam povedali, da jih od

stavljati, kako se je zgodilo, da je bila v tako kratkem času vsa vas na nogah, posebno mladina. Celo kres so zažgali na grčku, harmonikar Dani, ki je igral še v Tomšičevi brigadi, pa je tudi tam igral neustrašno, tako da smo doživeli pravi pravcati partizanski miting. Z BZ smo navezali tudi prirske stike, da smo jih kmalu povabili na ogled naše tovarne, kar so tudi naredili. Letos pa so nas oni povabili na ogled moderne žage v Nazariju.

Letos 4. julija smo obiskali našo sončno Primorsko. Skupno z družbeno-političnimi organizacijami naše tovarne smo organizirali dvodnevni izlet na Goriško Brda. Spotoma smo si ogledali tudi Skočjansko jamo, Vipavo in Novo Gorico, nato pa smo se odpeljali v Brda, na Dobrovo. S pomočjo občinskega odbora

STIKI Z BORCI NA PODEŽELJU

osvoboditve sem še nihče ni obiskal, čeprav so veliko dali za našo stvar. Spet smo v nekaj krajih uricah doživeli toliko lepega, da ne bomo nikoli pozabili.

Naslednji obisk je veljal Frankolovemu. Tudi tam smo ob krajevnem prazniku obiskali nekaj starejših ženic, ki od presečenca niso vedele, kako bi se nam zahvalile za darilo in obisk.

Leta 1965 smo se ogledali v Planini na Kozjanskem. Pri znani partizanski hiši, pri Doberškovi, smo skupaj z domačimi slavili dan borca. Komaj si tisti, ki tega sam ni doživel, lahko predstavljajo, kako prirsčno je bilo srečanje s preprostimi kmečkimi ljudmi. Kljub težkemu vsakdanjemu delu so tako šaljivi in sproščeni, da jim lahko zavidamo. Čeprav se še nikoli nismo videli, smo družno prepevali razne partizanske pesmi, da je odmevalo daleč po zelenem Bohorju.

Lani smo obiskali Šmartno ob Dreti v Zgornji Savinjski dolini. Vas smo si izbrali zaradi tega, ker jo je jeseni 1944 okupator do tal požgal. Ko smo prišli tja, si sploh nismo mogli pred-

ZBZ v Novi Gorici in ZB Dobrovo smo organizirali spet eno izmed nepozabnih srečanj. Na hotelskem vrtu smo kramljali pozno v noč, pogostili pa so nas s pravim briškim vinom in sladkimi breskvami. Kakor vsepovsod, smo tudi na Dobrovem obdarili deset partizanskih mamic, od katerih je vsaka doživljala hude trenutke še pod Italijo, predvsem pa med vojno, ko so tod divjali tuji vojaki. Skromna darila, ki so jih dobile, jih bodo spominjala, da nekdo še misli nanje. Ko smo se poslovili od Brd in domačinov, smo si zaželeli, da bi se še vrnili.

Nameraval sem na kratko opisati, kaj vse smo doživeli po krajih, ki smo jih obiskali. Mislim, da bi nekaj podobnega zmogli tudi drugi aktivni ZB po tovarnah in podjetjih. Tako srečanja niso samo izleti in prijetno razvedrilje, ampak manifestacija naše misli. Mi borci se med seboj spoznavamo in obujamo spomine, obenem pa vzgajamo mladi rod, da začne razmišljati o našem življenju in boju, o razliki med nekdanjimi in sedanjimi časi in da nas želi posnemati.

Janko Krašovec

Mornariško oporišče v Aleksandriji

Tudi v mornariškem oporišču v Aleksandriji je vrelo. Podobno kakor v mornariški šoli sta se od poletja 1943 stopnjevala politično delo in agitacija za NOVJ. Na to so nedvomno vplivali razni politični dogodki v svetu in vedno večje spoznanje resnice, da so borci NOV resnični borci za socialna in narodna vprašanja nove Jugoslavije. To gibanje je še posebno pospešilo prihod vojne delegacije štaba NOVJ v Egipt.

V mornariškem oporišču so bivali posade torpednih čolnov »Durmitorja« in »Kajmakčalana« ter podmornice. Skupina mornarjev-pristašev NOV, ki se je oblikovala kot jedro tega gibanja, je poleti 1943 sprožila razprave o dogodkih v domovini. O tem so vedno bolj objektivno poročali francoski in angleški časopisi. Debate so bile vedno bolj javne. Starejši mornarji na začetku tega niso mogli razumeti, oficirji pa so bili več ali manj brezbrizni.

Meseca oktobra je med mornarje mornariške šole, ki so obiskovali tečaj za strojnike na torpednih čolnih, njihov inštruktor razdelil razmnoženo pismo kot neke vrste poziv v NOV. Ko so fantje prečitali pismo, so odločno dejali: »Zadosti nam je tega. Tu ni naše mesto. Gremo v partizane.«

Kako? Pred njimi je stala nepregledna zapreka: zavezniška vojaška oblast. Tisti dan na torpednih čolnih ni bilo pouka. Vsak je mislil na svojega brata, sestro, tovariša in na neznanega borce, ki se doma bori za svoj narod in svobodo. Štab kraljeve mornarice je moral imeti svoje obveščevalce, ali pa je pismo prišlo v roke komu, ki je slepo služil kralju.

Drugi dan je varnostna služba ugotovila, da je bilo pismo razmnoženo na pisalni stroj radiotelegrafista na torpednem čolnu.

Dnevi so potekali počasi kakor takrat, kadar človek nestrno pričakuje kak dogodek, ki se mora zgoditi. Vedno bolj je prihajalo do izraza, da večina mornarjev misli enako in da so v veliki manjšini tisti, ki niso mogli razumeti novega časa in so mislili, da se bodo s kraljem na čelu in godbo vrtili v domovino.

Beseda »kralj« je postala ostudna, sramotna. Mornarji ni-

so mogli videti niti njegove slike. Neke noči so jih iz svojih spalnic vrgli na vrt. Drugi dan so zmečkane in raztrgane z razbitimi okvirji molele iz grmičev in kvarile pogled na zeleni vrt. Neki narednik se je

jezil in kot običajno zaklel. Kmalu je žalostno spoznal, da je osamljen. Pljunil je, da bi si potesil jezo in odšel. Tudi to je nekaj pomenilo.

Dne 25. decembra 1943 so fantje iz mornariške baze dobili v podpis predlog skupne izjave: »Podpisani se odpovedujemo poslušnosti kralju Jugoslavije in njegovim oficirjem ter prostovoljno vstopam v NOV. Do rešitve te naše odločitve se damo na razpolago zavezniški vojaški komandi.«

Mornarji so ta poziv navdušeno pozdravili. Najprej so izjavo podpisali mornarji in podoficirji. Niti eden ni izostal. Redki posamezniki, ki še niso bili prepričani, so se pridružili večini. Nato je delegacija obiskala še oficirje in jih povabila, naj se enotno pridružijo mornarjem in ostanejo njihovi starešine v okviru NOV. Bilanca je bila razveseljiva: vsi kot en mož za NOV.

Komandant baze je mornarje opozoril, naj ne bodo nestrni. Povedal jim je, da si oficirji prizadevajo, da bi v NOV šli z vsemi bojnimi ladjami in s polno bojno opremo. Vsi fantje so se veselili hitrega prihoda v Dalmacijo, hkrati pa so bili pripravljeni tudi na najhujše.

V štabu kraljeve mornarice so potekale burne razprave. Zavezniška vojaška komanda je ugodila kraljevim zahtevam. Odločila je, naj prostovoljci NOV, ki so se odpovedali kralju, izročijo orožje. Določila je tudi posebna taborišča v puščavi blizu Sueškega prekopa. Teda so vsi oficirji in nekateri podoficirji sramotno umaknili svoje izjave in pokimali zvestobo kralju. Mornarjem, ki so

ostali zvesti svoji domovini v najtežjih dneh, se niso upali pogledati v oči. Bili so bedni in potrti kakor človek, ki izda svojo domovino.

Nastopili so oficirji štaba mornarice. Trije višji oficirji so v bazi sklicali zbor z uporniki, ki so ostali zvesti svojim načelom. V zboru jih je bilo okrog 30 mož, mož v pravem pomenu besede. Starejši, visok, suh štabni oficir je pozval fante, naj prekličejo svojo izjavo o vstopu v NOV in zagrozil: »Če bi se to zgodilo v domovini, bi vas postrelili kakor dezertarje. Roko je držal na torbici za pištolo, pristopil k prvemu mornarju in ga rezko vprašal po imenu. Mornar je odgovoril kratko in jasno: Slovenec, partizan. Teda ga je srdito zagrabil za ramo in ga surovo porinil iz stroja ter zarjul, naj izstopi. Teda so fantje dvignili pesti, obkrožili oficirja in v en glas zavpili: »Vsi smo partizani! Nihče nas ne bo odvrnil od tega, da gremo v domovino! Dali bomo svoj prispevek za narodno osvoboditev.«

Oficirji so se počasi izmotali iz obroča in klavirno odšli. Toda niso odnehali. Drugi dan so sklicali sestanke po manjših skupinah. Poskušali so na vse načine in malo so tudi uspeli. Nekaj mornarjev, ki so služili v kraljevi vojski stare Jugoslavije in kasneje v nemški vojski, se je opravičevalo, da so bili zapeljani.

Kmalu po podpisu izjave o vstopu v NOV so fantje odstranili s kap kraljevi napis in si

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

pripeli rdečo zvezdo z napisom NOVJ.

Ko so se z zvezdami pojavili na aleksandrijskih ulicah, so jih Arabci navdušeno pozdravljali s pestjo in z besedo »rušjan.« misleč, da so mornarji SZ.

Med tem časom so mornarje mornariške šole pri Aleksandriji že prepeljali v posebno taborišče. Čez nekaj dni so v Aleksandrijo ilegalno poslali svojega odposlanca, naj naveže stike z mornarji v bazi. Z nekaterimi je imel sestanke v samostanu slovenskih nun. Podžigal jih je, naj pospešijo akcijo in ponovno zahtevajo od zveznikov, da jih do rešitve prepeljejo v njihovo taborišče. Kazalo je, da se zaveznikom ne mudi.

Končno je 16. januarja 1944 pred bazo prispel zavezniški kamion z oboroženo patruljo, naložil 24 mornarjev in jih odpeljal v taborišče, kjer so se že utaborili mornarji mornariške šole. Kmalu je bilo to taborišče poznano pod imenom: »Prvi partizanski kamp na S. V.«. S prvo tankovsko brigado in z mornariško četo so fantje meseca 1944 prispeli v Dalmacijo in se pridružili enotam NOV.

L. ŠUC

Tone Kodrič

Vprašanja, ki so na dnevnem redu

(Nadalj. s 1. strani)

a v letu 1966 samo 988 stanovanjskih primerov borcev NOV.

O vseh teh zadevah deloma že razpravljajo, oziroma namestijo razpravljati vsi pristojni organi. In prav zato velja še posebej, tokrat ponovno, opozoriti na te zadeve. Ne gre pri tem za kake posebne predloge, kajti predlogi že obstajajo, gre namreč samo za poudarek, da mnogi udeleženci NOB že dolgo in nekateri tudi nestrno čakajo na dokončno ureditev vseh navedenih zadev.

Toda, ko že pišemo o vseh teh stvareh, ne moremo mimo službe za vojaške vojne invalide in borce NOV na republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo. Tam delo zaostaja — invalidi in borci morajo včasih predolgo čakati

na ureditev svojih zakonitih pravic.

In kje so vzroki temu?

Znano je le to, da so v oddelku za to službo zaposleni samo štirje uslužbenci, dela pa je toliko, da bi moralo tam biti najmanj deset uslužbencev. Zato se pojavljajo vprašanja, ali obstaja slab odnos do te službe ali obstaja nerazumevanje do problemov borcev in invalidov ali je pa morda treba iskati vzroke tudi kje drugje.

Vse to pa nam narekuje, da v imenu vseh tistih, ki so prizadeti, postavimo prav sedaj, ko na vseh forumih obravnavajo zadeve borcev in invalidov, zahtevo, da se okrepí služba za vojaške vojne invalide borcev NOV pri republiškem sekretariatu za zdravstvo in socialno varstvo SR Slovenije. V.M.

Po vsem svetu:

»Zaustavite vojno v Vietnamu!«

Na pobudo ameriških mirovnih organizacij in na poziv stockholmske konference o Vietnamu je postal letošnji 21. oktober resnični dan mednarodne solidarnosti z vietnamskim ljudstvom. Mirovnim manifestacijam in demonstracijam širom po svetu smo se pridružili tudi pri nas in odločno obsodili ameriško agresivno vojno.

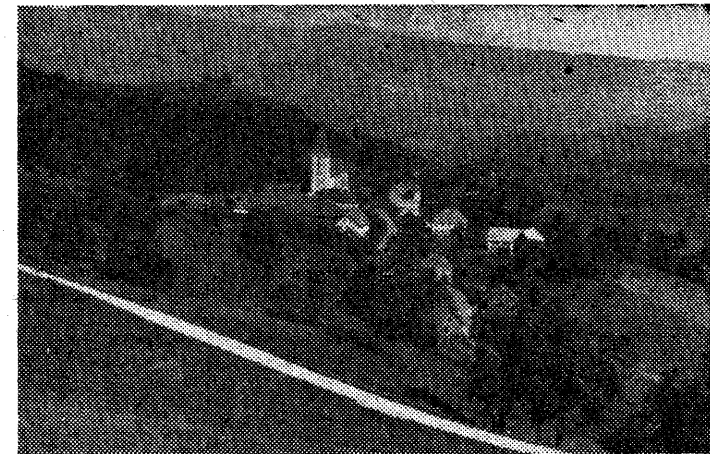
Razširjeni seji republiškega odbora za pomoč žrtvam imperialistične agresije, posvečeni 21. oktobru, ki je bila 20. oktobra zvečer, so sledila po vsej Sloveniji protestna zborovanja proti vojni v Vietnamu in manifestacije za mir. V Ljubljani, Mariboru, Celju, Novi Gorici, Idriji, Tolminu in Ajdovščini, dalje v Piranu in Kopru, Zagorju in Trbovljah, na Jesenicah, Kamniku in drugod. Povsod so delovni ljudje najostreje obsojali ameriško zverinstvo v Vietnamu, sprejemali resolucije, v katerih izražajo solidarnost z vietnamskimi borci, zahtevajo mir in obljubljajo pomoč trpečemu ljudstvu.

Enako kakor v Sloveniji so ob dnevu solidarnosti izražali svoje sočustvovanje z vietnamskim ljudstvom tudi na mnogih zborovanjih širom po vsej Jugoslaviji.

MILE PAVLIN:

Ro zaraslih partizanskih stezah na Koroškem

Moža nazadnje odločiva pri neki kmetiji, sama pa se peljeva dalje. Pod nama je vas Puštritz (Puštrica), katere ime samo po sebi kaže, da je bilo nekoč slovensko. Onkraj doline je dolg greben Korice (Kor Alpe), kamor se je zatekel nekoč Lackov odred in kamor so prihajale patrulje s Kozjaka, od štajerske strani.

VAS PUŠTRITZ OB VZNOŽJU SVINJE, V OZADJU JE GOROVJE KORICA (NEMSKO KORALPEN)

Svinja je ostala za nama, časa pa imava še nekaj. Gašper me zapele proti Labodski dolini in mi kaže kraj, kjer je bredel Dravo, ko je potoval na Svinjo. Potem pa zavija v vas St. Martin, kjer ima kot predsednik Zveze koroških partizanov opravke pri članu Gottfriedu Kruschu.

Najdeva ga doma, saj je težki invalid. Žena je Slovenka, on pa Avstrijec, otroci so že na svojem. Medtem ko Gašper ureja s Kruschem, se tudi pogovarjamo. Krusch, ki je že marsikaj pozabil, pripoveduje, kako je bilo med vojno.

Tudi njega so mobilizirali v nemško vojsko, okusil je razne fronte, leta 1944 pa je bil v Italiji na Monte Cassinu. Razkačilo ga je, ker po nacističnih zakonih ne bi bil smel podedovati očetovega posestva. Cilj teh zakonov je bil, preprečiti drobljenje posesti in pridobiti ljudi, da bi šli kot kolonisti v osvojene države.

GOTTFRIED KRUSCH IN KAREL PRUSNIK-GASPER

Toda Krusch je bil drugi sin in upanje na posestvo nekega na tujem je bilo varljivo, razen tega pa bi naredil nekomu krivico. Dezertiral je, se vrnil na Koroško in se nekaj časa skrival pri dekletu ob Vrbskem jezeru. Tam je prek nje dobil zvezo s partizani, svetovali so mu, naj gre na Štajersko, v Mislinsko dolino, v Sentvid, kjer je imel prijatelja Poldeta Krenkerja. Spotoma so ga lovili, nekdo ga je izdal in v Dravogradu je prek zvočnikov razglasne postaje slišal o sebi, da je dezertir in izdajalec, tudi osebni opis so sporočili.

Pri Krenkerjevih tetah se je spet nekaj časa skrival, nato pa je odšel na Pohorje, v Slandrovo brigado, z njo pa na Dolensko, kjer je bil neke pri Kočevju hudo ranjen. Poslali so ga v Italijo, od tam se je vrnil kot invalid, nesposoben za operativno enoto.

Z Gašperjem nama kaže orumenele papirje: odpustnico iz bolnišnice, vojaško knjižico, odpustnico iz vojske, zdravniško spričevalo...

»S Krenkerjem bi rad navezal stike,« pravi nazadnje. »Pi-sal bi mu rad in ga morda obiskal.«

Vsak čas se bo zmračilo, toda domov se nama še ne mudi. Prek mostu čez Dravo, ki je tod zajezena v veliko jezero, se odpeljeva proti Šmarkežu v Podjunu, kjer ima Gašper naslednji opravke.

(NADALJEVANJE)

Kako sem postal borec prekomorske brigade

Junija 1942 so me italijanske oblasti priprle, zatem pa so me vtaknili v vojaško suknjo. Najprej sem bil v Pisi, nato pa v vroči Kalabriji, blizu Catanzara. Tam sem našel že precej rojakov, ki so morali tako kot jaz prenašati različna ponižanja. Pred vojaškim sodiščem sem bil obsojen na daljšo zaporno kazen, ki pa so mi jo odložili do

vo pomočjo prišli v bataljon, kot da tja tudi sodimo. Se isti večer smo ožjemu krogu tovarišev pojasnili naš namen in načrte. Toda o naših naklepih so zvedeli tudi mnogi drugi, tako da smo postali bataljonskemu štabu že sumljivi.

O mraku je štab sklical zbor, govoril je poveljnik, drugače karabinjerski kapetan. Med osta-

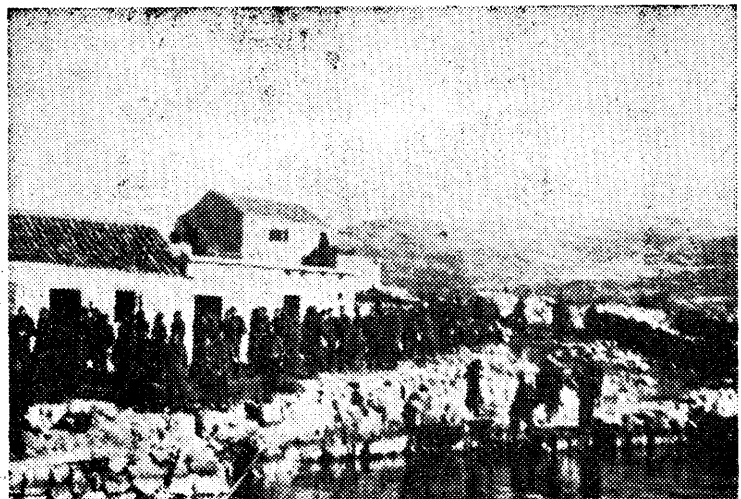
spravljal. Ta nam je povedal, da so odšli naši rojaki na železniško postajo. Hitro smo šli za njimi v upanju, da jih še najdemo. Zastal nam je dih, ko smo na peronu zagledali poln vlak, okrašen s slovenskimi, jugoslovanskimi in rdečimi zastavami, gesli in napismi. Vsak čas bo odpeljal... V nekaj besedah smo vodilnim tovarišem povedali, kdo smo in kaj hočemo in takoj so nas sprejeli. Ne morem popisati našega navdušenja!

Z vseh vetrov smo bili zbrani: nekdanji vojaki, pripadniki posebnih kazenskih delovnih enot, interniranci, konfiriranci, zaporniki...

Vozilj smo se in živo mi je ostal v spominu dogodek na neki postaji, kjer smo se za kratak čas ustavili. Tik ob vlakcu je bila vojaška patrulja, ki jo je vodil italijanski mornariški podoficir. Stali so in zijali v vlak. Nema doma nas je eden iz patrulje po slovensko vprašal, kam gremo. V nekaj besedah smo mu povedali, kdo smo in kaj nameravamo ter ga povabili z nami. Samo nekaj trenutkov je trajalo, ozrl se je levo in desno, snel puško z ramen in jo izročil podoficirju ter se skokoma pognal na vlak. Ta je potegnil, mi smo dajali duška svojemu veselju, drugi člani patrulje na čelu s podoficirjem pa so strmeli za nami.

Pripeljali smo se v Carbonaro, kjer so nas nastanili v nekdanjem taborišču za vojne uletnike, poveljstvo pa je bilo naklonjeno bolj četnikom kot nam. Toda naš odbor je bil kljub temu popoln gospodar položaja. V tem taborišču sem se tudi sam skupaj s tovariši dokončno vključil v našo vojsko.

Tone Kodrič

BORCI 1. IN 2. PREKOMORSKE BRIGADE SE IZKRAVAJO PRI PRIMOSTANIH IN GREDO V SESTAVO 1. PROLETARSKEGA KORPUSA (T. J. ZA VS, KI JE TAKRAT BIL V DRVARJU). SLIKA JE NAPRAVLJENA 6. JANUARJA 1944.

konca vojne, zato nisem mogel računati na kakšen dopust in celo na obisk svojcev ne.

Slovenci smo se redno sestajali in seznanjali drug drugega z novicami, posebno o tem, kaj se dogaja pri nas doma. Po daljšem času so tudi do nas prišle nekakšne dokaj meglene vesti o partizanih v naših krajih. Takoj smo si zaželeli, da bi bili med njimi tudi mi. Toda šele po kapitulaciji smo dobili vsaj rahlo upanje, da se bo ta naša želja kdaj uresničila. Stanovali smo pod šotori, ko je bilo v senci 40 stopinj vročine, pa smo se kljub temu v njih redno dogovarjali, kaj bomo naredili. Zmenili smo se, da bomo ob prvi priložnosti pobegnili v Taranto, kjer se zbiraajo Jugoslovani za odhod v domovino, kot smo zvedeli. Točno smo se dogovorili, kako bomo ušli. Po poti pa smo zvedeli, da je v Chieti poseben kazenski delavski bataljon in v njem mnogo naših, med njimi tudi podoficir Bojan Vodopivec. Ta je imel zveze z domovino in zbiralistično v Tarantu.

Po nekaj urah vožnje smo se ustavili v Chieti. Toda kako naj se povežemo z bataljonom, ko pa smo vendar dezertirji? Sklenili smo poklicati Vodopivca iz taborišča ali pa vsaj koga drugega, ki bi ga poznal.

Uspeli smo poklicati Vodopivca ven in nato smo z njego-

lim nam je rekel, da po najnovejših ukazih nihče ne sme zapustiti taborišča, ograženega z bodečo žico, ter zagrozil tudi s smrtno kaznijo.

Toda prav tisto noč smo sklenili pobegniti in tudi smo. Beg smo temeljito pripravili in seznanili vse Primorce z vestmi, kako je v domačih krajih. Nas šest z Vodopivcem na čelu pa se je zbralo že ob enih na skrivnem kraju znotraj taborišča in se skozi odprtino v žici splazilo na prosto.

Moram povedati, da smo bili takrat že pod zavezniško okupacijo. Ustavili smo črnega vojaka z vozilom, ki nas je vzel s seboj in nas odpeljal v Taranto. Tudi on je skrivaj vzel vozilo za čez noč...

V mestu smo nekaj časa tavalili ter poiščevali, kje je taborišče naših. Srečali smo se s skupinami naših, ki so pobegnili s Sicilije, Sardinije in drugih krajev, se izogibali italijanskim vojaškim patruljam ter vsak po svoje poskušali srečo. Nazadnje smo sklenili, da je najbolje, če Vodopivec obleče civilno obleko in začne iskati, mi pa se medtem nekam skrijemo.

Naredili smo tako, po treh urah se je Vodopivec vrnil z veselo vestjo, da je zvedel za taborišče. Takoj smo odšli tja, toda spet razočaranje. V taborišču ni bilo več nikogar, le nekdo je po-

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

1940. zahodnonemški letal

Ceprav Nemčija leta 1940. ni imela nobenega vojaškega letala, si je v sedmih letih uspešno oskrbelo močno letalstvo. Sedaj ima še 1400 aparatov, v letalskih enotah pa služi sto tisoč mož.

Najboljše so eskadre nadvojni lovcev-bombnikov F-104G. Teh letal je sedemdeset. Toda zahodnonemška inačica F-104G se razlikuje od ameriških letal te vrste, saj je usposobljena za prenos atomskih bomb, ima pa tudi dopolnilno elektronsko opremo.

Vojaška veda in tehnika

Pravzato so nemški F-104G zelo nemasljivi. Znano je, da je v sedmih letih strmoglavilo že 68 letal, pri čemer se je ubilo 39 pilotov. Navzile temu pa nameravajo ostati pri teh letalih vse do 1974. leta, ko jih bodo nadomestila letala s navpičnim dvigom.

Razen F-104G ima nemško letalstvo tudi italijanske prestrežalce Fiat G.91. Z njimi pa niso preveč zadovoljni, ker jih na travnatih površinah ne morejo uporabljati.

Posebno pozornost posvečajo v zahodnonemških vojaških krogih novemu letalu, ki naj bi vzletavalo in pristajalo navpično. Letalo naj bi bilo težko 21 do 23 ton, obremenilo pa naj bi ga lahko s šestimi tonami tovora — med drugim tudi z atomsko bombo. Leteti bi moralo vsaj s hitrostjo 2400 kilometrov na uro, njegov doseg pa naj bi znašal 550 do 800 km.

Razlika med tankom in samohodnim topom

Ceprav na zunaj ni velike razlike, je vsako vozilo prilagojeno za izvajanje svoje naloge. Poglavitna naloga samohodnih topov je pomoč svojim tankom, pa tudi uničevanje sovražnikovih tankov. Zato imajo v primerjavi s enako težkimi tanki močnejši top. To pa lahko dosežejo le na račun tanjšega oklepa in slabše gibljivosti.

V zadnji svetovni vojni se je pogosto dogajalo, da je ta ali druga vojskova enota stran z novimi tehnološkimi metodami tako zelo poboljšala kakovost jeklenega oklepa na tankih, da jim tanki druge strani niso mogli do živca. Preveč časa bi izgubili, če bi se lotili konstruiranja novega tanka

Orla

najboljša ta hip!

z močnejšim topom. Neprimerno preprosteje je bilo, da se z nekaterih tankov sneli kupoli in na šasijo pritrdili mnogo močnejši top. Tako so dobili samohodni top. Potemtakem samohodni topovi nimajo kupole, ali pa njihova kupola ni vrtiljiva. Nekateri samohodni topovi pa le imajo vrtiljivo kupolo, toda od tankov se razlikujejo po debelini oklepa in manevrski sposobnosti. Če pri samohodnem topu največjo pozornost posvečajo oborožitvi, morajo biti pri tanku usklajeni vsi trije najpomembnejši elementi: oklep, hitrost in gibljivost.

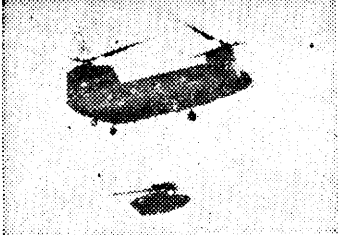
Samohodni top je močnejši razlikovati od tanka tudi po mitraljezi. Obe oklepni vozili imata top in protiletalski mitraljez, toda tank ima razen tega še vsaj dva mitraljeza.

Sovjetske globinske bombe

Sovjetske ladje spuščajo globinske bombe s pet-, šest- in dvanaestcevni metalce. Bombe, ki jih potiskajo s šestcevni metalci, so sicer nekoliko večje, vendar imajo manjši doseg, medtem ko dvanaestcevni metalci meče bombe do šest tisoč metrov daleč. Z metalci globinskih bomb so opremljeni rušilci, protizračne in protipodmorniške ladje (fregate) in patrolne ladje.

Orjaški helikopter

Pred kratkim je ameriška vojska dobila prvi helikopter CH-47B »Chinook«. Ze po sliki je videti,

da prekaša vse svoje predhodnike, saj lahko dvigne in ponese 200 kilometrov daleč celo osem ton težke kose.

Plastične snovi in vojna tehnika

V zadnjih dveh desetletjih so v proizvodnji sintetičnih materialov dosegli ogromen napredek. Z njimi že sedaj lahko povsem nadomestimo marsikatero naravno materialno, mnoge izmed teh pa plastični materiali po svoji kakovosti prekašajo. Še prav posebno vlogo pri tem imajo plastične snovi.

Proizvodnja plastičnih snovi je bila 1958. leta dvakrat večja od proizvodnje barvnih kovin. Menijo, da pa bo 1975. leta enaka dvem tretjinam proizvodnje jekla.

Plastične snovi so sestavljene iz smolastih organskih materialov. So lažje kot pluta, trdne in imajo dobre konstrukcijske lastnosti — boljše kot kovine. Plastične snovi so slabi prevodniki toplote, kemijsko so odpornejše kot kovine, manj dovzetne pa so tudi za vlago in visoke temperature. Razen tega so tudi cenejše.

Surovin za proizvodnjo plastičnih snovi je dovolj. V ta namen potrebujejo naradni plin, proizvodno, ki nastajajo ob predelavi premoga, nafte, šote in

lesa, ali rastlinske odpadke. Znano je, da iz tone nafte, potem ko iz nje dobe osnovne proizvode (bencin, petrolej, olja itd.), še vedno lahko pridobijo 400 kilogramov plastičnih snovi. Te snovi so začeli zaradi njihovih posebnih lastnosti uporabljati v vseh industrijskih panogah, pa tudi v oborožitveni industriji.

Jakost vlaknen, napravljenih iz polietilena, znaša najmanj sedem ton na kvadratni centimeter. To je precej več kot pri jeklu. Razen tega pa so predmeti, napravljeni iz polietilena,

desetkrat lažji od jeklenih predmetov. Prav zato uporabljajo te snovi za dopolnilna vojaška zaščitna sredstva. Proti koncu korejske vojne so imeli ameriški vojniki poizkusne oklepne telovnike iz najlona. Imeli so po dvajset plast, težki pa so bili 3,8 kg. Vojake so kar dobro varovali pred krogami in drobci granat. Pa tudi plastične čelade so boljše varovale borce pred drobci granat kot pa jeklenke.

Sodobna granata lahko prebije vsak jeklen, betonski ali železobetonski oklep. Toda plastične snovi so tudi v tem oziru marsikaj spremenile. Nova zaščitna sredstva, ki so armirana s steklenimi vlakni ali nitmi drugih sintetičnih snovi, so zelo zanesljiva. Tankovski oklep, ki je napravljen iz teh materialov, varuje posadko ne le pred krogami in drobci, temveč celo pred sodobnimi granatami.

V današnjih časih izdelujejo iz armiranih plastičnih snovi kamionske šasije, letalske dele, ohišja oklepni transporterjev, ladij in čolnov. Dvojna plast, napravljen iz teh materialov, izboljšuje plovnost ladij, posadko pa zanesljiveje varuje pred bojnimi strupi, udarnim učinkom atomske eksplozije in radioaktivnim žarčenjem.

Prebojnost granate je toliko večja, kolikor večja je njena začetna hitrost. Toda pri velikih začetnih hitrostih vodilni obroči, ki so bakreni ali iz posebnega jekla, kaj hitro poškodujejo cev. V tujem strokovnem tisku pa so že pisali o tem, kako je mogoče začetno hitrost granat povečati do 1500 metrov na sekundo, če kovinske obrobe zamenjajo s plastičnimi.

Poznamo tudi plastična razstreliva, ki so po fizikalnih lastnostih podobna glini in jih je mogoče poljubno oblikovati. V tujem tisku so pisali tudi že o prebojnost-fugasnih granatah, napolnjenih s takim razstrelivom. Ohišje granate je iz tenke pločevine, ki ob dotiku z oklepom razpade, in razstrelivo eksplozira na zunanji površini oklepa. Eksplozija razbije oklep, katere-

ga drobci ubijejo ali ranijo posadko in povzročijo požar...

Doslej so potrebovali za izdelavo topniških tulcev mnogo medenine. Sedaj pa v ZDA za havbice 105 mm že izdelujejo tulce iz plastične snovi, ki so več kot dvakrat lažji in dvakrat in pol cenejši kot medeninski tulci. Doslej so tulci izstreljenih granat zelo ovirali tankovske posadke pri delu. Sedaj pa imajo tulce iz plastične snovi, ki pri izstrelitvi v cev povsem zgori. Za rakete in nadzvočna letala potrebujejo materiale, ki so odporni proti vročini. In tako so odkrili plastične snovi, ki jih uporabljajo pri izdelavi raznih delov raket, letal in mnogih drugih sredstev in ki vzdržijo tudi visoke temperature. Plast silicijorganske snovi, na primer, prenese 1000° visoke temperature, pri katerih jeklo začenja že vreti.

V letalski tehniki uporabljajo plastične snovi v konstrukcijskih elementih (pregraje, vrata, šipe itd.), izolacijskem materialu za lepljenje sestavnih delov. Šipe so napravljeni iz dveh plasti organskega stekla, ki sta zlepljeni z mehko plastično snovjo. S tem so dosegli, da se šipa ne zdrobi, če jo prebije krogla ali kak drobec. Zunanje površine letala pa prevlečejo s takimi plastičnimi snovmi, ki preprečujejo nabiranje ledu.

V novejšem času skušajo iz plastičnih snovi izdelovati tudi raketne motorje na trdo gorivo. Če jim bo to uspelo, bo potisk motorja glede na njegovo težo močno porasel.

Plastične snovi čedalje bolj uporabljajo tudi v izdelavi inženirske opreme. Če imajo mine ohišje iz plastične snovi, potem jih je lažje izdelovati, ne rjave, pa tudi z iskalci min jih ni moč odkriti. Najlonske mreže za maskiranje so nekajkrat trdnješe od običajnih. Razen tega pa zanesljiveje skrivajo objekte pred infrardečim in fotografskim izvidništvom. Plastične snovi uporabljajo tudi za lahke pontone, ki jih ni moč potopiti, pa tudi za zaklonišča, cevi in rezervoarje. Čolni iz plastične snovi za osem ljudi tehtajo le po 160 kg (aluminijasti 190, leseni 218 in jekleni 410 kg). Splav iz plastične snovi, ki je težak 42 kg, lahko prepelje 19 ljudi hkrati.

S polietilenskim visokofrekvenčnim telefonskim kablom je mogoče petindvajsetkrat povečati število hkratnih pogovorov.

Velike možnosti za uporabo plastičnih snovi so tudi pri civilni obrambi in v zalednih enotah. Iz kompaktne polietilene lahko delajo tehnične tkanine, vrvi, posodo, sode, steklenice itd. Ti predmeti in oprema so lahki, prožni in močni. Polietilenski listi so izvrsten material za embalažo živil. Uporabljajo pa jih tudi za začasna skladišča z ogradjem ali brez njega.

Plastične snovi spreminjajo tudi zunanji videz vojaka. Vrhunjo obleko lahko izdelujejo iz tkanine s tankimi plastičnimi prožnimi vlakni. Taka obleka je lahka, higienska, topla in močna, vojaka pa sploh ne ovira. Če jo prepojiš s ustreznimi kemikalijami, bo varovala tudi pred radiacijo, bojnimi strupi in biološkimi agenski.

Fotografija z vprašajem

Današnja fotografijo so nam poslali iz Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani. Zanj nimamo drugih podatkov kot ime avtorja Sočana. Slika verjetno izvira iz zime 1944/45, ne moremo pa tudi približno ugotoviti, kje naj bi nastala, ker pokrajine v ozadju ni mogoče videti. Fantje so oboroženi z angleškimi, nemškimi in rusko brzostrelko in vsi nosijo tilovke. — Bralce prosimo, če nam pišejo, koga so prepoznali na današnji fotografiji.

Kako so se radisti borili za Kijev

Sovjetski ljudje se bodo še čez mnogo desetletij spominjali zasluga I. ukrajinske fronte za osvoboditev ukrajinske prestolnice Kijeva. Bitka za Kijev, ki je divjala jeseni 1943. leta, je nedvomno ena izmed slavnih strani v zgodovini druge svetovne vojne.

Posebne pomena sta bili v bližini Kijeva Bukrinski in Ljuteški rajon. V sovjetskem glavnem štabu so sklenili, da bodo Nemce razbili in osvobodili Kijev z napadom iz dveh smeri: glavni udar bodo izvedli iz Bukrinskega, pomožni udar pa iz Ljuteškega rajona. Kmalu pa so ugotovili, da uspeha ne bo, ker je tam imel sovražnik zelo močne sile, in so načrt spremenili: glavni udar bo prišel iz Ljuteškega rajona.

O pripravi na napad na Kijev pa sovražnik ni ničesar zvedel tudi zato, ker so se enote dobro maskirale. Preden so v Bukrinskem rajonu poslali tanke in topništvo na položaje, so tam postavili lesene makete. Štabi so na prejšnjih položajih pustili tudi nekaj radijskih postaj, ki so nadaljevale svoje običajne oddaje. Z drugimi radijskimi postajami in s premiki kolon pa so imitirali prihod novih sil v Bukrinski rajon. Na podlagi tega je sovražnik sklepal, da je prav tu pričakovati glavni udar sovjetske vojske. Zato je njegovo letalstvo ves teden bombardiralo to območje, tja pa je poslal tudi okrepitve. Dejansko pa se je sovjetska udarna skupina osredotočila na nasprotni strani — v Ljuteškem rajonu.

Udarna skupina I. ukrajinske fronte je krenila v napad 3. novembra. Sovjetski vojaki so nezadržno prebili prve sovražnikove položaje in prodirali v globino nemške obrambe. Sovražnik se je ogorčeno upiral. Da bi prodiranje bilo hitrejše, je komandant fronte poslal v boj 3. tankovski armado. Tanki so jurišali ponoči — s prižganimi žarometi — in med tulenjem siren in streljanjem iz topov in mitraljezov. To je sovražnika povsem zmedlo.

Tankovska armada je 5. novembra zjutraj vdrla na sektor Svatošina in preselila avtomob-

ilsko cesto Kijev—Zitomir. To noč se je del 38. armade boril že v predmestjih Kijeva.

Nemci so se le tedaj uvideli, da bi morali z območja Velikega Bukrina poslati svoje enote pred Kijev, toda bilo je že prepozno. V Kijevu že naslednjega dne ni bilo več Nemcev in tako je moskovski radio zvečer objavil svet, da so bili osvobodili ukrajinsko prestolnico.

V bitki za Dnjepr in pri osvoboditvi Kijeva so se zelo izkazali tudi vezisti, saj je njihova zasluga, da je poveljstvo je potekalo brez zastojev, da je bilo opazno pri nadaljnjem osvajanju mostišč na desnem bregu reke in njihovem širjenju izvrstno sodelovanje med pehoto, topništvom, tanki in letalstvom in da so vzdrževali zanesljivo zvezo med enotami, ki so se udeležile zračnega desanta, in pejojstvom.

Radiotelegrafisti so imeli zelo težavno opravilo, kajti enote niso prehajale čez Dnjepr po poprej napravljenem načrtu, temveč tako, kot so to pač dovoljevala razmere. Zato je bil radio edina zveza med enotami na nasprotni strani reke. Radiotelegrafisti so že s prvimi skupinami prodrli na desni breg reke, sporočali svojim poveljstvom, kje so najustrenejše smeri za prehod čez reko, in usmerjali ogenj sovjetskega topništva.

Med trinajstimi sovjetskimi vojaki, ki so se med prvimi prebili na zahodni breg Dnjepra in se tam spopadli s sovražnikom, je bil tudi starejši vodnik Ivan Medvedov. Te borce so Nemci zasuli s silnim ognjem, nato pa jih napadli z veliko premočjo. Kljub temu pa je Medvedov nenehno bil v zvezi s svojim poveljstvom in sporočal podatke, kod naj strelja njihovo topništvo. Kmalu so od trinajstih vojakov ostali le še trije. Nemci so se prebili že v neposredno bližino, on pa jih je — čeprav ranjen — kosil s svojo brzostrelko. Ker se drugače niso mogli približati njegovemu zaklonu, so Nemci poslali nadenj dva tanka, da bi ga pomendrala. Ko sta tanka odpeljala naprej, se je Medvedov kot krt priplazil iz za-

na in z bajonetom ubil nekega nemškega vojaka, ko je ta planil nanj. V zadnjem hipu mu je na pomoč prišla nova skupina sovjetskih vojakov in ga rešila. S tem so dokončno osvobodili zelo pomemben položaj na desnem bregu Dnjepra, Medvedov pa je postal heroj SZ.

Zlato zvezdico, znak heroja Sovjetske zveze, pa nosi na prsih tudi radiotelegrafist Ivan Kolodin. Na drugo stran Dnjepra je v čolnu krenil že s prvimi pešaki. Ko je bil že čisto blizu zahodnega brega, je njegovo čoln zadela sovražnikova granata. Čeprav je bil na več krajih ranjen, je priplaval do kopnega in rešil svojo radijsko postajo. Takoj je vzpostavil zvezo z baterijo. Izteklo pa mu je toliko krvi, da je nekajkrat izgubil zavest, toda z bojišča se ni umaknil. Sovražnik ga je nenehno obstreljeval, on pa je svoji bateriji sporočal podatke, kam naj strelja.

Štab fronte je nameraval vzpostaviti radijsko zvezo tudi z desantnimi enotami in partizani, ki so južno od Kijeva delovali na desnem bregu Dnjepra. Tja naj bi poslali kakega radiotelegrafista. To nalogo so dali Nikolaju Polozovu, enemu izmed najboljših radiistov 59. polka za zvezo. V naslednjih dneh se je skupno s svojimi odredom udeležil mnogih bojev. Šele čez mesec dni se je odred združil z drugimi sovjetskimi enotami in takrat se je Nikolaj Polozov, ki so ga za uspešno opravljeno nalogo odlikovali z redom Rdeče zastave, spet lahko vrnil v svojo enoto.

To je le nekaj izmed mnogih junaških dejanj radiotelegrafistov. Da pa jih je bilo še mnogo več, kot smo jih mogli opisati, dokazuje podatek, da je dobilo naziv heroja Sovjetske zveze več kot sto vojakov, podoficirjev in oficirjev — radiistov.

OB PETINDVAJSET

Ohranili so se zgodovinski dokumenti, ki pričajo, kako je NOV prejel oktobra 1942 deset obveščevalnih poveljstev v Bihacu. Torej povprečno vsak tretji dan eno. To je dokaz, kako vztrajno in dosledno je obveščevalna služba NOV pripravljala napad na to ključno sovražnikovo postojanko v Bosanski krajini.

Podlaga za delo obveščevalnih organov v Bosanski krajini, pred in med napadom na Bihac, je bilo navodilo operativnega štaba tega območja, napisano že 11. julija 1942 ter naslovljeno štabom odredov in bataljonov o organizaciji obveščevalne službe po enotah. To navodilo je imenovalo tudi sektorje obveščevalne dejavnosti: okupatorsko vojsko, domobranci, orožnike, ustase, petokolonske, hunstvo in druge. Naloga glade vsakega sektorja so v navodilu temeljito razčlenjene in navedene.

Bataljonski politično-obveščevalni funkcionarji so morali razen drugih zbirati tudi podatke, koliko je v kakem kraju sovražnikovih vojakov, kakšnih vrst, v katerih stavbah so nastanjeni tako eni kot drugi, koliko je oficirjev, kje stanejo in kje se hranijo, kakšno orožje imajo in koliko ga je itd. Prav tako pa tudi, kje so položaji posameznih enot in orožja, koliko

je stražarjev in kje so, moralno stanje med vojaki, hrana, obleka, postojanje poveljstva do vojakov, odnosi med domobranci, Nemci in ustaši in kaj mislijo o NOV.

Podatke o sovražniku v Bihacu in okolici so zbirali obveščevalni organi, štabi enot in partijske organizacije. V vseh bataljonih in odredih, pozneje pa tudi v brigadah, so že sredi 1942 po Bosanski krajini delovali na podlagi navodil operativnega štaba politično-obveščevalni oficirji. Kot je sklenjeno po dokumentih, so bili organizatorji obveščevalnega dela na ozemlju, ki ga je nadzirali sovražnik, pa tudi varnostnih ukrepov v enotah in na osvobojenem ozemlju. Če upoštevamo število naših enot v Bosanski krajini ob tem času, potem lahko sklepamo, da je imela NOV že kar številne varnostne in obveščevalne funkcionarje. Kot vire podatkov so koristili razne priliko- nosti kot na primer zaslišanje ujetnikov in dezertirjev, izjave meščanov, pa tudi sami so opazovali sovražnikove premike in postojanke.

Poročilo obveščevalnega oficirja operativnega štaba ob 21. avgusta 1942 natančno navaja število in oborožitev, pa tudi razpored ustavev in domobrancev v Bihacu.

Po tem poročilu je bilo v mestu in okolicih postojankah okrog 3700 ustavev in domobrancev, ki so bili oboroženi z 62 puškmitraljezi, 25 mitraljezi, 15 minometi, petimi protitankovskimi topovi, petimi protiletalskimi ter sedmimi havbicami. Poročilo tudi omenja trenja med ustaši iz Like in domačini. Ustaši iz Like naj bi namreč ne marali braniti Bihaca. Točnost je tudi odlika kasnejših poročil. Prek njih lahko spremljamo razvoj dogodkov in spremembe v postojanki. Štab 1. krajiškega odreda 3. septembra 1942 med drugim poroča operativnemu štabu, da je število sovražnikov v Bihacu in okolici 4700 mož in da je prišlo v mesto 17 tovrstnikov s strelivom, na vsakem je bilo 63 zabojev.

Torej se je od 21. avgusta do 3. septembra povečala garnizija za okrog 1000 mož. To potrjuje tudi pismo komiteja iz Bihaca, ki so ga poslali 9. oktobra operativnemu štabu. Po njem je v mestu okrog 5000 mož sovražnikov vojske, ki imajo 17 mitraljezov ter 1-3 topove, v okolici pa je še nadaljnjih 2000 vojakov.

Pri zbiranju podatkov o sovražniku v Bihacu so koristila tudi zaslišanja pobežlih domobrancev. Tako štab 3. bataljona 1. krajiške-

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

O nekaterih značilnostih letošnjih jesenskih manevrov JLA

ARMADA S SODOBNO VOJNO TEHNIKO

Številčno razmerje sil ni več na prvem mestu

Cilj vojaških manevrov nista le kontrola znanja, ki si ga vojak in njihovi starešine pridobivajo med služenjem vojaškega roka in po raznih specializiranih šolah, in preizkušanje vojne tehnike v razmerah, ki se močno približujejo vojni situaciji, temveč tudi ustvarjanje in razvijanje takih in podobnih operativnih zamisli, s kakršnimi bi bržkone imeli opravka v morebitni vojni.

Glede na to, da naša država ne bo nikoli napadla prva in da se bo treba v prvem obdobju vojne braniti, je povsem realno pričakovati, da bi sovražnik izkoristil prednost »prve poteze« in prodrl nekaj deset kilometrov globoko, preden bi ga branilec zaustavil in prešel v nasprotno ofenzivo.

Toda strateška situacija se je v našem primeru kmalu spremenila. Po hudem odporu »rdečih« in spritno atomskih udarov, ki so jih zavezniki »rdečih« izvedli po globokem zaledju »modrih«, so enote »modrih« zaustavile, »rdeči« pa se že lahko začno pripravljati na nasprotno ofenzivo.

Se pred kratkim je v vojaški znanosti prevladovalo pravilo, da napadalec lahko stvarno pričakuje uspeh le v primeru, če je vsaj trikrat močnejši od branilca na sektorju, kjer namerava prebiti nasprotnikovo obrambo. Če pa gre za močno utrjene nasprotnikove položaje ali položaje s takimi naravnimi ovirami, kot so široke reke, potem mora biti razmerje sil še ugodnejše za napadalca.

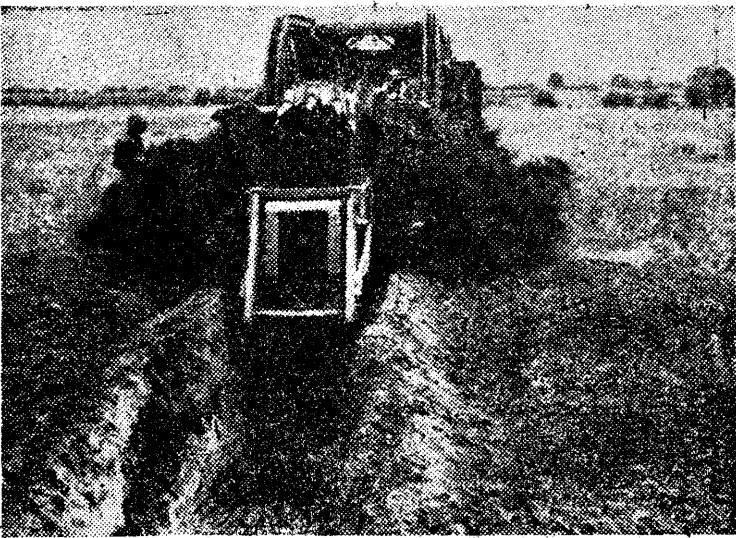
V našem primeru so se »modri« močno utrdili. Pred njihovimi položaji so bile ne le žične ovire in minska polja, temveč tudi kakih petdeset metrov široka reka. In kljub temu so se »rdeči« odločili za napad prav na težišču nasprotnikove obrambe in v okoliščinah, ko je bilo razmerje sil med »rdečimi« in »modrimi« približno enako. Zakaj? Zato, ker so za preboj nasprotnikove obrambe imeli na voljo sedem atomskih udarov (z močjo 3 do 10 kiloton) in močnejše oklepne sile. Število tankov je bilo sicer na obeh straneh skoraj isto, toda »rdeči« so krenili v napad z najsodob-

nejšimi tanki T-54 in T-55, oboroženimi s topovi 100 mm, medtem ko so se jim »modri« lahko upirali le s precej slabšimi »pattoni«.

Ce dodamo še to, da so »rdeči« imeli tudi več letalstva, da so nameravali v »sovražnikovo« zaledje spustiti padalski in helikopterski desant in da je tam že delovala tudi močna in dobro oborožena partizanska brigada, potem je bilo povsem realno pričakovanje poveljstva »rdečih«, da bo kljub neugod-

tili, so bile le odporne točke vodov, povrh vsega pa so bili »modri« med atomskim napadom v strelskih jarkih in zakloniščih. Zato jih je bilo onesposobljenih le pol.

Medtem ko je topništvo »rdečih« z vso močjo obstreljevalo sprednji kraj nasprotnikove obrambe in med reko in prednjim strelskim jarkom vzpostavilo gosto dimno zaveso, so se na nasprotni strani približali prvi oddelki »rdečih«, spustili čolne v reko in zaveslali

STROJ ZA KOPANJE STRELSKIH JARKOV

nemu medsebojnemu številčnemu razmerju njihova ofenziva kronana z uspehom.

»Forsiranje« reke

»Modri« so se, kot je že rečeno, močno utrdili. Nekaj sto metrov za bregom reke so se raztezali strelski jarki in posamični okopi. S strelskimi jarki, žičnimi ovirami in minkami polja pa so bili okrepljeni tudi položaji rezerv v globini obrambe. Tako obsežnih utrjevalnih del »modri« v tistih nekaj dneh, ki so jih imeli na voljo, ne bi bili mogli opraviti, če si ne bi bili pomagali s posebnim strojem za kopanje strelskih jarkov. Ta lahko na uro izkoplje kakih 500 metrov dolg in poldrugi meter globok jarek.

»Rdeči« so se za ofenzivo pripravljali zelo skrbno in prikrito. Kljub temu pa so že med pripravami doživeli hud udarec: »modri« so nekako ugotovili, kjer je osredotočena ena izmed divizij »rdečih« in jo s šestimi ali sedmimi atomskimi udari povsem onesposobili za nadaljnji boj.

»Rdeči« so krenili v preboj nasprotnikovih obrambnih položajev po topniški pripravi, ki pa ni trajala uro ali še dlje, kot se je to v takih primerih navadno dogajalo med zadnjo svetovno vojno, temveč le dobrih dvajset minut. V tem času so »rdeči« spustili na najpomembnejše točke nasprotnikove obrambe tudi tri trilateralne atomske izstrelke, s katerimi pa niso dosegli pričakovanega cilja. Tam, kamor so padli atomski projek-

proti nasprotnikovemu bregu. Takoj za njimi so začeli bresti reko tudi tanki. Pri tem niso imeli nobenih težav, saj tanki te vrste lahko bredejo skoraj pol-meter globoko vodo ali pa vozijo pod vodno gladino, če jim poprej zatesnijo odprtine in če reka ni globlja kot pet metrov. »Modri« so jih sicer skušali s topniškim ognjem ovirati, vendar je bilo njihovo obstreljevanje zaradi dimne zaves neučinkovito.

Na levem odseku pa je reka precej globlja in zato so »rdeči« takoj potem, ko je njihov prvi »val« vzpostavil na nasprotnem bregu mostiče, začeli graditi pontonski most. Ta most pa je res nekaj posebnega. Sestavljen je iz posameznih členov, ki jih kamioni vozijo na posebnih prikolikah. Ko kamion pripelje do reke, se obrne in odpeto prikolico potisne v vodo. Brž ko ta zaplava, se gornji del prikolice ploskoma razgrne. Pontonirji takoj povežejo te površine in z buldožerjem poravnajo oba bregova. Z enim samim kompletom mostovnih členov lahko 104 pontonirji v 22 minutah postavijo približno 220 metrov dolg most, po katerem lahko hkrati peljejo trije tanki s hitrostjo do 30 kilometrov na uro! Seveda pa je v našem primeru postavljanje mostu trajalo nekoliko dlje, saj so pontonirji morali nekajkrat prekiniti svoje delo zaradi hudega obstreljevanja s strani nasprotnikovega topništva. Ko pa je bil most čez dobro uro gotov, so čezenj že lahko zapeljali prvi tanki in druga vozila.

Tankovski spopad

»Modri« so se bili za zavračanje nasprotnikovih tankov dobro pripravili. Razen ročnih protitankovskih metalcev in ne-trzajnih topov na prednjih položajih so imeli takoj za njimi tudi močnejšo tankovsko enoto. S silovitim nasprotnim napadom pa so začeli že dobro uro po začetku »forsiranja«. Tanke »rdečih«, ki jih je vseskozi spremljala in varovala njihova pehota, so silovito napadli v bok, hkrati pa po reki in zbraziščih onstran nje izvedli dva atomska udara, da bi tako »rdečim« vsaj začasno preprečili dohod novih okrepitev.

Spopad nekaj desetmin po petintrideset ton težkih jeklenih kolosov je — čeprav le na manevru — nekaj grozljivega. Po osem metrov dolgi, tri metre široki in nekaj manj visoki jekleni hrošči so počasi in med ostrim streljanjem strojnec lezli drug proti drugemu, puščajoč za seboj v mehki zemlji globoke sledi. Spotoma so rušili ograje in drevje ter teptali grmovje. Toda »modri« so v tem spopadu doživeli poraz. Zdi se mi, da ne le zato, ker so bili njihovi tanki slabši od nasprotnikovih, temveč tudi spritno tega, ker so njihovi tanki napadali po čistini, medtem ko so si tanki »rdečih« iskali kritja za hišami, bregovi in drevjem, in ker so tanki »modrih« napadali skoraj brez pehote, ki naj bi jih varovala pred nasprotnikovimi vojaki, oboroženimi z ročnimi protitankovskimi metalci.

»Rdeči« so kmalu zatem uvedli v boj svoje rezerve in prodirali naprej v nasprotnikovo globino, čeprav nekoliko počasneje, kot je bilo njihovo poveljstvo sprva pričakovalo. Toda le nekaj kilometrov za prednjimi položaji »modrih« je njihove tanke čakala nova preizkušnja: na gričku nad dolino, po kateri pelje glavna cesta, so »modri« pripravili tako imenovano protitankovsko vozlišče. Tam je bila baterija težkih protitankovskih topov 100 mm, ki na razdalji treh kilometrov lahko s svojimi prebojnimi granatami uničijo vsak srednji tank, težke tanke pa na razdalji enega kilometra in bliže. To so izredno dobri topovi, ki imajo posebne merilne naprave tudi za nočno obstreljevanje. So ukopani, njihovi položaji pa prekriti z zelenimi maskirnimi mrežami. Na teh položajih pa pričakujejo tanke »rdečih« tudi prenosne protitankovske rakete, težke komaj po osemnajst kilogramov. Te so tankom sila nevarne ne le zato, ker že na razdalji treh kilometrov lahko uničijo kakršnokoli tank, temveč predvsem zato, ker bo vsaka raketa, če ima dobrega merilca, zanesljivo zadela svoj cilj. Biti dober merilec pa ni lahka zadeva in zato mora ta

na posebni napravi trenirati vsaj dvakrat tedensko. Razen tega pa raketa niti ni poceni, saj stane toliko kot fičko. Toda kaj je to v primerjavi z nasprotnikovim tankom, ki stane dvestokrat toliko.

»Udar iz zraka in iz zaledja

Napad »rdečih« na obrambne položaje »modrih« je iz zraka nenehno podpiralo tudi njihovo letalstvo. Medtem ko so »migi-21« krožili visoko na nebu in varovali območje operacij pred vdorom nasprotnikovih letal, so druga lovsko-jurišna in lovsko-bombniška letala napadala cilje na tleh. Med njimi so bila tudi propelerska letala, ki so zaradi manjše hitrosti in večje manevrske sposobnosti za te namene zelo pripravna, toda če jih ne bi varovali »migi«, bi jih nasprotnikovo lovsko letalstvo kaj hitro sklatilo. Se prav sebej se odlikuje novo jugoslovansko letalo »kragulj«, ki je ob oblacnem in deževnem vremenu in ponoči nenadomestljivo ne le za napade na razne cilje, temveč tudi za podporo in zvezo s partizanskimi enotami, pa tudi za prenos ranjenec. Oboroženo je z raketami, mitraljezi ali bombami, za pristaneke pa potrebuje le kakih dvesto metrov dolgo travnato površino.

»Migi« so vsaj dvakrat hitrejši od drugih letal, saj dosežejo več kot 2400 kilometrov na uro. Mimogrede naj omenim, da »migi«, ki so namenjeni za teritorialno protizračno obrambo, usmerjajo proti nasprotnikovim letalom s pomočjo radarjev s tal, ki na svojih zaslonih spremljajo nasprotnikova in svoja letala. Ko svoje letalo pripeljejo v najugodnejšo lego za izstrelitev raket »zrak-zrak«, se pred pilotom prižge rdeča lučka — znak za izstrelitev raket. Tako bo pilot pogosto sestrelil nasprotnikovo letalo, ne da bi ga sploh videl.

Veliko uslugo je letalstvo »rdečih« storilo svojim kopen-

skim enotam z napadom in uničenjem »sovražnikovih« tankov, kamionov in naprav za izstreljevanje raket. Letala so makete teh bojnih sredstev napadla s pravim orožjem. Medtem ko so »migi« spet krožili visoko na nebu, so mnogo nižje prileteli »kragulji«, z višine kakih 600 m pikirali proti ciljem in nanje izstrelili vsak po dve raketi. Sledila so jim še druga jurišna in lovsko-bombniška letala, ki so cilje obstreljevala z raketami in bombami. Kar grozo pa je vzbujal prizor, ko sta dve letali napadli cilje z napalm bombami. »Tanke« je prekril kakih deset metrov visok plamen, nad katerim se je dvigal gost črn dim, in jih uničil.

Takoj nato so priletela transportna letala »rdečih« in iz višine nekaj sto metrov hkrati in na zelo majhen prostor spustila padalsko enoto. Čeprav so, jo skupine »modrih«, ki so bile nekeje v bližini, takoj napadle, je ta napad zavrnili. Medtem pa so prileteli tudi že helikopteri in izkrcali težjo oborožitev. Padalci so po vsem tem že lahko zasili zelo pomemben most kak kilometer od kraja, kjer so se bili spustili, in ga obdržali v rokah do prihoda drugih svojih enot, ki so prodirale po kopnem.

Naposled naj omenim še to, da so za uspeh operacije »rdečih« zelo zaslužni tudi partizani. V zaledju so bili tako prizadevni, da so morali »modri« s fronte izločiti del svojih enot in jih poslati na druge. Njihova obramba je bila s tem močno oslABLJENA, »rdeči« pa so pri prodoru imeli toliko lažji posel. Partizani so razen tega nenehno napadali zaledne enote in transport »modrih«. Največji uspeh pa je njihova brigada dosegla zadnjega dne bojev na tem območju, ko je nasprotnikovim enotam onemogočila umik tako, da je v njihovem neposrednem zaledju zasedla izredno pomembno sedlo s cesto, po kateri so se razbite enote »modrih« umikale na nove obrambne položaje. STANKO PETELIN

Kravate Tekstilne tovarne SVILANIT, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

LETNICI OSVOBODITVE BIHAČA

ga odreda 12. oktobra navaja izjavo takega begunca, da je v Bihaču, Lickem Petrovem selu, Cazinu in Bosanski Krupi okoli 4000 domobrancev in ustašev. Most čez Uno v Bihaču je ograjen z žico, Brnjo ga domobranci.

Kasneje, 14. oktobra, štab 1. krajiškega odreda s posebno brzjavko sporoča o stanju v Bihaču razen drugega tudi to, da je iz Bihača proti Novemu odšlo 150 voz po strelivo, cement in premog. Cement je namenjen za gradnjo bunkerjev v Bihaču. Poleg tega pa poroča, da so ukrenili vse potrebno, da streliva, cementa in premoga v Bihaču ne bodo dobili. 19. oktobra člani Partije iz Bihača poročajo, da gre naslednjega dne, to je 20. oktobra, iz Bihača v Novi 120-130 vojakov na treh kamionih po material, vrnili pa se bodo 21. morda tudi 22. ali 23. oktobra. Pet aktivistov, ki so jih zaprli, bodo poslali s to skupino, nato pa dalje v taborišča in bi jih lahko osvobodili.

20. oktobra spet aktivisti poročajo operativnemu štabu, da se je zaradi neposredne nevarnosti preselil štab domobranske divizije iz Bihača v Kostanjevo. V ta namen je odšlo precej vojakov iz mesta, da bi zavarovali štabu pot. Če bi NOV poslala na cesto večje sile, bi

štab lahko zajela ali uničila. 2. lovski bataljon, ki šteje kakih 500 mož, bo v naslednjih dneh prišel prek Novega v Gospić. Pravčasno jim bodo sporočili, koliko jih je in kdaj pridejo. Lahko pridejo vsak hip, zato naj bo NOV pripravljena.

Značilno je, da ne nastopajo aktivisti samo kot poročevalci, ampak predlagajo tudi ukrepe. 25. oktobra aktivisti spet poročajo o spremembah v Bihaču. Namesto lovskega bataljona, ki je štel kakih 450 krepljenih ljudi, je prišlo v mesto 200 ustašev iz Lickega Petrovega sela. V Bihaču imajo 2 težka topova pri centrali, vse drugo pa je brez sprememb. Tudi podatki o organizaciji obrambe in razvstitvi sovražnikovih oporišč v Bihaču in okoliščini so bili točni in popolni. Tako na primer v nekem poročilu piše o oporiščih v okoliščini: V Vinici, Založju, Ribicu, Hadziabdića brdu, Cavkiću, Plitkom, Golubiću, Boriku, letališču pri sv. Luciji itd. Točno opisujejo, kakšni strelski jarki so kje, bunkerji, ograje iz bodene žice, celo strelne linije, kje stoji kakšno orožje, kje so opazovalnice itd. Na primer: »Sola v Založju preurejena v oporišče, na oknih strelske linije, na strehi opazovalnice, v drevesnici na Glavici sta dva topa, od Ribića do Hadziabdića

brda bodča žica. Plitko: ena predstaka Sokolac kula: težki mitraljez in nekaj domobrancev. Spomenik: en top in zaščita. Borik: dve havbici. Letališče varuje ustaška četa, pri Mikuljanovi hiši protiletalski top.«

Na podlagi vseh teh poročil je lahko 27. oktobra operativni štab poročal vrhovnemu štabu, da je bihačka garnizija zmanjšana za en lovski bataljon, ki je zaradi spremembe divizijskega štaba odšel iz Bihača do Hrvatske Kostanjevice in je trenutno v Otokih. Naprej ne more zaradi obrambe 8. hrvatske brigade. Z bataljonom so tudi zaprti aktivisti, poslani v koncentracijsko taborišče. Zato je potrebno pohiteti z napadom in jih osvoboditi.

Odsotnost lovskega bataljona je pomenila za NOV lepo priložnost za napad, pa tudi potrdilo tega, da sovražnik ne sluči o pripravah s pomočjo obveščevalnih poročil in opazovanj je lahko operativni štab naredil temeljit načrt za napad na Bihač. V njegovem povelju za napad, izdanem 31. oktobra 1942, so tudi podatki o stanju v postojanki in vednost napadajočim enotam. Tam piše:

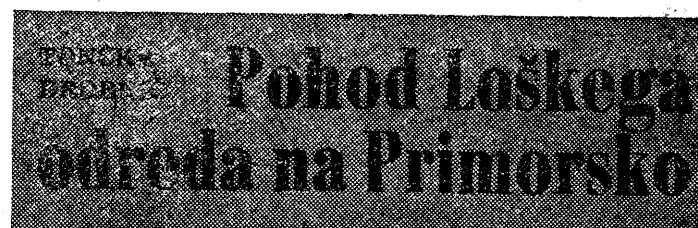
»Podatki o sovražniku: Bihač okoli: 12. domobranski pehotni

polk, en lovski bataljon, dva ustaška bataljona, ena četa 2. domobranskega pehotnega polka iz Zagreba. Razvrstitev se vidi iz dveh skic in dveh seznamov, ki so jih prejeli brigadni štabi...«

Ze 18. oktobra je tovariš Tito ukazal operativnemu štabu, naj priprave za napad izvede v popolni tajnosti. Zaradi odvrnitve pozornosti pa naj NOV izvede več napadov pri Bosanskem Novem, Ljubini in Sunji. V okoliščini Bihača naj naše enote mirujejo. Ti ukrepi so sovražnika zaslepili, kar potrjuje tudi brzjavka garnizije v Bihaču glavnemu domobranskemu štabu v Zagrebu dne 1. novembra 1942. V njej piše, da na sektorju Bihač ni nič novega. Toda dva dni kasneje, 3. novembra, v šestih brzjavkah, poslanih v Zagreb od 10. do 19.10. domobranski polkovnik Moskov poroča, da je polovica Bihača v rokah partizanov ter moledejo letalstvo za pomoč, pa tudi oklepne enote. Pričakuje pomoč iz smeri Bosanske Krupe, prek Cazinja, ki pa jo čaka zama.

Zadnji odpor sovražnika so enote NOV zlomile 4. novembra 1942 ob 16. uri...

Podpolkovnik Milan Obradović

5

V Orehovi dragi nas je že čakala hrana, skrita v grmovju — celi jerbasi belega kruha in mesa. Za neko skalo je bil z vejami pokrit velik od vna, tu je bilo tudi sadje, in druge jestvine pa cigarete... Bilo je podobno kot v Volčah, le še bolj praznično. Ze dopoldne so začeli prihajati ljudje iz vasi v naše taborišče, ko da je to čisto samo ob sebi umevno. Se vedno so prinašali stvari za nas. Dekleta in žene so kar tekmovali med sabo katera hiša bo za partizane pripravila več in bolje. Pomagale so druga drugi, praznično, kot pred veliko nočjo ali žegnanjem. Ljudje so si bili med sabo dobri in odkriti, kot prerajeni. Tu so bili: Vidrih, Vencelj, Tiger, Trošt, Venceslav-Nož, Alojz Pešeti, Občinski, Lojzka Vidrih-Eva, Milan Vidrih-Branko, Jože Furlan, Ivan Zgur, Radica Zgur-Jasna, Alojzija Bratuž-Tanja, Rihard Zgur, Anica Zgur, Anica Zvanut, Grča, Alojzija Vidrih in še mnogo drugih, vsa vas...

Branko Božić je bil ob našem prihodu ubil 600 kg težkega bika, Trošt Ivan je bil pripeljal v taborišče sod vina, Kerčič je bil dal 40 kg medu. Vsa vas je bila na nogah...

Tiste dni ni nihče delal na polju, bil je praznik. Ljudje so se pomešali med nas in se pogovarjali o vsem, tako da komisar skoraj ni prišel do besede. Drugi dan je bilo še bolj živahno in veselo — v pričakovanju nečesa silno velikega so nam nekateri zaupali tudi svoje čisto osebne stvari in težave ter pričakovali od nas nasveta in olajšanja. Vsako podrobnost so si zapomnili ter si potem še dolgo pripovedovali o vsem, kar so videli in slišali pri partizanih. Kako ganljivo je bilo ob slovesu, ko so naši fantje ob spremljavi harmonike zapeli pesem »Bratje, le k soncu, svobodni!« Mnogi so imeli solzne oči.

Tako sta minila dva dneva — in treba se je bilo odpraviti naprej, v borbo.

Tu, nad Podrago, se je končal pohod našega odreda. Odred se je preimenoval v Šoški odred in so prišli v njegov sestav tudi čete primorskih partizanov.

Za tem smo se razšli v vse predele Primorske, v nove enote — in nezadržno kot plaz se je razplamtel upor, dan za dnem so prihajali primorski fantje in dekleta v partizane, iz dneva v dan nas je bilo več.

Vrata primorskih hiš so nam bila vedno povsod odprta. Prenekaterikrat sem se pozimi, ko je brila mrzla burja, ogrela pri ognju na starem kraškem ognjišču pa na veliki kmetički pečji na Lokavcu, ali kjerkoli. In kolikokrat mi je roka dobre matere ob misli na lastno hčer ali sina — partizana, podala kos kruha!

Ali pa: postaran kmet iz neke tolimske vasi je hranil staro avstrijsko puško, ki jo je nosil sam še kot vojak v prvi svetovni vojni. Imel jo je doma skrito. Skrbno jo je čuval, da je bila svetla kot nova. Zdal je puško izročil nam, partizanom, rekoč, da je sam prestar, da bi se udeležil naporene partizanske borbe. Zato pa jo izroča v prave roke. Rekel je:

»Branite to, kar je naše, da bomo obstali in živeli!« — Puško je dobil in zadel na rame mlad primorski fant — partizan.

KONEC

Ernesto »Che« Guevara

Skrivnost Ernesta »Che« Guevara, latinskoameriškega revolucionarja, ki se je začela marca 1965, ko je nenadoma izginil s Kube, se je zdaj, ko bolivijske oblasti trdijo, da je mrtev, še bolj zavila v nejasnost. Človek, ki je v Latinski Ameriki simbol revolucije, naj bi padel v spopadu med gverilci in »rangerji«, se pravi vojaki, posebej izvežbanimi za protigverilsko vojskovanje. Tako so naznanili bolivijski generali in polkovniki ter predsednik René Barrientos, ki sam postregel s podatki, ki naj bi pričeli javnost.

Toda novinarji, ki so lahko videli truplo človeka, ki naj bi bil Ernesto »Che« Guevara, so nezaupljivi ravno zaradi prevelike podobnosti, predvsem pa zaradi dodatnih podatkov, s katerimi so jih zasipali bolivijski oficirji. Pri tem so si novinarji zapisovali silno protislovno izjavo: »Che« naj bi umrl takoj, ker ga je prečeto osem krogel, »Che« naj bi izdihnil šele čez nekaj dni, pri tem pa rekel, da je res »Che« in da je »doživel poraz«. Pri njem naj bi našli tudi beležko z zapiski. Rokopis naj bi bil resnično Guevarov. Konec koncev so mrljico odrezali prst in pozneje ugotovili, da se odtis ujema z odtisom na potnem listu Ernesta »Che« Guevara. Potem so truplo identificirali tudi s pomočjo zobov itd. Toda ko je Ernestov brat prišel v Bolivijo, da bi truplo identificiral, so mu generali pojasnili, da je pač prepozno: truplo so že izkopali in ga upepelili.

Torej popolna skrivnost in popolna negotovost, čeprav je najtesnejši sodelavec Ernesta »Che« Guevara — kubanski predsednik vlade Fidel Castro — izjavil, da verjame dokazom in da je »žalost prepričan, da je »Che« resnično mrtev.

Ernesto Guevara se je rodil 14. junija 1928 v Rosariu v Argentini. Njegov oče je arhitekt, po političnem prepričanju pa levičar. Tudi njegova mati je levičarsko usmerjena. To se je seveda pokazalo na sinu.

Leta 1946 je v Argentini prišel na oblast Juan Peron, leto kasneje pa je za rakom shirala Ernestova babica. Mladenci se je odločil, da postane zdravnik in vpisal se je na medicinsko fakulteto. Toda takoj so nastale težave. Od njega so tako kot od vseh študentov zahtevali, naj prispeže večno zvestobo Juanu Peronu. Ernesto Guevara tega ni hotel storiti in zato tudi ni mogel biti reden študent. Študiral je privatno in z uspehom delal izpite.

Ko je imel dvajset let, si je kupil motor in sam prepotoval vso Argentino. Tedaj je spoznal resnično revščino svojega ljudstva. Čez nekaj let se je odpravil na podobno potovanje za doktorjem Albertom Granadosom, strokovnjakom za gobavost. Prepotovala sta Argentino, Čile, Peru in vsepovsod srečavala

Razgledi s 46. vzporednika

samo revščino, bolezen, obup. Da ne bi imela težav z oblastmi, sta se preoblekla v misijonarja. Toda policija ju je vendarle odkrila in preganjala. Pobegnili sta v Kolumbijo, toda tudi odondod so ju izgnali. Ko se je Ernesto Guevara vrnil v Buenos Aires, je spet občutil trdi Peronov režim. Začel se je sestajati z revolucionarji. Leta 1951, ko se je ponesrečil državni udar proti Peronu, je zapustil domovino. Bil je v Boliviji, Peruju, Kostariki, Ekvadorju. Koval je uporniške načrte in zdravil ljudi, saj je v žepu imel zdravniško diplomu. Toda zaradi velikih težav z oblastmi se je spet preselil. Tokrat je našel dobrega prijatelja v gvatemalskem predsedniku, levičarsko usmerjenem Jacopu Arbenzu. Tedaj je Ernesto Guevara že imel dve revolucionarni imeni: Ramón in »Che«. Predsednik Arbenz mu je naročil, naj preuči gospodarstvo dežele in pripravi agrarno reformo. Zdravnik Guevara se je nenadoma začel ukvarjati z gospodarstvom in kmalu je odkril glavnega krivca za gospodarske težave: ameriški trust »United Fruit Company«. Sklenil je: ali je treba uničiti »United Fruit Company« ali pa ni mogoče govoriti o agrarni reformi. Toda orjaški trust je takoj prepoznal sovražnika: CIA je potem že tako napletla, da je predsednik Arbenz izgubil oblast in da je argentinski mladenič Guevara moral bežati. Tokrat se je ustavil v Mehiki.

Leta 1953 je Ernesto »Che« Guevara spoznal v mehiški prestolnici brada Fidela in Raula Castra. Pogovarjali so se. »Che« je govoril o Argentini, Peronu, življenju peonov, bedi, boleznih, Amerikancih iz ZDA, »United Fruit Company« itd. Fidel je govoril o Kubi, o diktatorju Fulgenciu Batisti, o tem, da pripravi revolucijo na Kubi, upor, gverilski boj. Moža, ki se doslej nista poznala, sta postala najtesnejša sodelavca, prijatelja, revolucionarna organizatorja največjega obsega.

Prve dni decembra 1956 se je »Che« s Fidelom in nekaj sodelavci izkrcal na Kubi. V prvem spopadu je bil ranjen. Pokazal je tovarišem gozdove Sierre Maestre in dejal: »Tam bomo vojska, četudi nas bo samo dvanaest.« Prisegel jim je, da bo revolucija uspešna, da se jim bodo kmetije pridružili. Minilo je nekaj let in januarja 1959 je moral diktator Fulgencio Batista pobegniti. Revolucionarji so prišli v Havano in na Kubi je zmagala revolucija: prvič v Latinski Ameriki. Ko se je tedaj Ernesto vrnil domov, kjer že nekaj časa ni bilo Perona, so ga sprejeli, kot da bi revolucionarna vojska vkorakala tudi v Buenos Aires.

Potem je spet odšel na Kubi. Fidel Castro mu je najprej zaupal vodstvo državne banke, kasneje pa ministrstvo za industrijo. Guevarove ideje so bile radikalne: nacionalizacija, popolna gospodarska osamosvojitve, izgon ameriškega velekapitala. Potoval je po svetu, bil je na svetovni konferenci za trgovino v Zenevi, leta 1962 je izdal knjigo »Gverilska vojna«, potem spet potoval po svetu. Toda dežela je zašla v gospodarske težave. Vlada v Washingtonu je dobro vedela, kakšna nevarnost je novi režim na Kubi. Pritisnila je na latinskoameriške dežele in Kuba se je znašla v gospodarskem bojkotu.

Potem je prišel skrivnostni marec 1965. Baje sta se tedaj Fidel Castro in »Che« dolgo pogovarjala o položaju v deželi, potem pa je Ernesto Guevara zapustil Kubi in kratko malo »izginil«.

Iskali in iskali so ga, pa ga niso našli. Zdaj je bil tu, zdaj tam. Objavljali so fotografije obrabete možaka z videzom latinskoameriškega poslovnega človeka, potem slike plešastega možaka z naočniki itd. V razčlenjevanju slik so bili silno natančni. Primerjali so jih in trdili, da gre za Guevaro. Toda našli ga niso.

Toda letos so bile čedalje trdnješe in pogostejše vesti, da »Che« organizira gverilski boj v Boliviji, v eni najbolj zaostalih in zatiranih latinskoameriških držav, kjer je na krmilu vojaški režim pod vodstvom Reného Barrientosa. Tako so govorili predstavniki vlade, policisti, agenti CIA, tako je izpričal tudi francoski novinar in književnik Régis Debray, ki je prišel s Kube v Bolivijo, se v džungli sestel s Guevarom in potem prišel v roke policiji.

Zdaj krožijo govorice o Guevarovih dvojnikih, kar konec koncev ni čisto nemogoče, o tem, da je bilo ravnanje bolivijskih oblasti tako čudno, da res ni mogoče verjeti, da je Guevara mrtev. Nikdar pa ne bo o tem mogoče prepričati milijonskih revnih množic Latinske Amerike, zakaj ljudje so se navadili na spletke oblasti in ne verjamejo njenim napletanjem.

Ce je Ernesto »Che« Guevara res mrtev, pa je ostal njegov mit, mit revolucionarja in gverilskega bojevnika. Ostale so skoraj nespremenjene razmere v Latinski Ameriki: revščina, nepravilna razdelitev zemlje, izkoriščanje, velekapital ZDA, diktatorski režimi. In morda bo kmalu nastopil nekdo, ki se bo tudi imenoval »Che« in ki bo nadaljeval njegovo delo.

STANE IVANC

RAZSTAVA NAŠE PARTIZANSKE GRAFIKE V PESARU

Pesaro v Italiji in Ljubljana sta pobratinski mesti in zato prav gotovo ni samo slučaj, da je Muzej revolucije iz Ljubljane priredil v Pesaru razstavo naše partizanske grafike.

Na povabilo župana Pesara g. Giorgio de Sabata, ki je bil že večkrat v Ljubljani, so v dneh 13. do 15. oktobra obiskali to mesto predsednik in podpredsednik republiškega odbora ZRB NOV Franc Leskošek-Luka in Franc Kresc-Coban ter član predsedstva Julij Beltram.

Kmalu po prihodu v Pesaro je delegacija položila venec ZRB NOV Slovenije na spomenik padlih borcev v italijanskem odporniškem gibanju. Tej svečanosti so prisostvovali župan mesta g. Giorgio de Sabata ter drugi vidni predstavniki oblasti in družbenega življenja.

Za razstavo, katere otvoritvi so prisostvovali podprefekt pokrajine, župan mesta, več senatorjev in poslancev ter predstavniki ANPI, je v Pesaru veliko zanimanje. Pred polno dvorano obiskovalcev je prvi spregovoril direktor Muzeja

revolucije iz Ljubljane Franc Kresc-Coban. Razstavo pa je odprl župan g. Giorgio de Sabata.

Ta razstava s 57 eksponatov bo v Pesaru odprta 14 dni, nato je prenesena v Urbino in še v nekatera mesta pokrajine.

Sprejem predstavnikov ZRB NOV Slovenije je bil v Pesaru nad vse prisrčen. Pogovori, ki pa so jih njeni člani imeli s predstavniki mesta Pesaro in ANPI, so bili koristni za obe strani in bodo v marsičem prispevali k nadaljnjemu sodelovanju obeh mest.

V. M.

Te dni je Trubarjev antikvari pri Cankarjevi založbi v Ljubljani izdal v polčistih 50-letnice oktobrske revolucije fotostatični ponatis prve slovenske izdaje Komunističnega manifesta iz leta 1908. Ta izdaja Komunističnega manifesta je izšla v založbi socialnodemokratskega časopisa »Napredek« v Idriji, in sicer v razmeroma dobrem prevodu socialističnega delavca Milana Jakliča. Založba »Napredek«, ki jo je ustanovil Anton Kristjan, je izdala razen Manifesta še 16 različnih socialističnih publikacij, ki so imele velik vpliv tako na idrijskega rudarja kakor na okoliškega gozdnega delavca. Posredovale so mu splošno izobrazbo, predvsem pa budile politično in razredno zavest.

Umetnost — druga knjiga sodobne ilustrirane enciklopedije

Pri Mladinski knjigi je nedavno izšla UMETNOST, od osmih druga knjiga sodobne ilustrirane enciklopedije. To je knjiga, ki bogato ilustrirana — 400 barvnih in 400 črno-belih ilustracij — v strnjeni poglavji pripoveduje o človeku umetniku in njegovih ustvarjalnih domišljijah: o pesništvu, upodabljive in dramski, o upodabljive umetnosti in stavbarstvu, o glasbi in plesu, o filmu, o umetniški ideji in veščinah umetnosti na sploh. Posamezna poglavja je v angleškem originalu prispevala vrsta strokovnjakov — pisateljev, glasbenikov, upodabljajočih umetnikov, arhitektov, risarjev in drugih znanstvenikov. Pri delu pa je sodelavce usmerjal stalni uredniški odbor, v katerem so bili sir Gerald Barry, dr. J. Bronowski, James Fisher in sir Julian Huxley.

Prav tako, kakor za NARAVO, prvo knjigo te bogate enciklopedije, velja za UMETNOST poudariti, da njen izid nedvomno pomeni dogodek na našem knjižnem trgu ter da zasluži vso pozornost, zakaj podobne knjige Slovenci še nismo imeli. Za UMETNOST je pomembno to, da je napisana zelo poljudno in da jo bodo zlahka prebrali in doumeli tudi nesolani ljudje. Se posebej je primerna za mladino, ki se želi seznaniti z zgodovino, razvojem in sedanjimi tokovi umetnosti.

UMETNOST je v naš jezik vzorno prevedel prof. Janko Moder, pri čemer so mu pri posameznih poglavjih z nasveti pomagali naši znani strokovnjaki, tako da je v knjigi do izraza prišla tudi slovensko izrazoslovje.

Skratka: knjiga sodi v knjižnico slehernega ljubitelja lepe knjige in umetnosti, vseh osem knjig pa bo pomenilo pravo pravico zakladnico znanosti in umetnosti. C. S.

IZ ZGODOVINE JUGOSLOVANSKE KINEMATOGRAFIJE

»Beograd« prvi dokumentarni film

Jugoslovanska kinematografija, katere skromni začetek so naredili v glavnem razlogi materialne narave, je — rojena v ognju — pritegnila prve sodelavce prav iz vrst borcev.

Prvi filmski posnetki v novi Jugoslaviji so bile torej reportaže... Tako so šele maja 1945 lahko pričeli pomisljati na bolj organiziran in obsejnejši filmski podvig: snemanje dokumentarnega filma »Beograd«. Film, ki so ga prvi predvajali ob priložnosti prve obletnice osvoboditve Beograda, je bil sprejet s toplim odobravanjem. Prikazoval je zgodovino glavnega mesta od leta 1938 do osvoboditve. V njem smo lahko zasledili vse dosegljivi arhivski materiali: reportaže sovjetskih vojskih, snemalcev, zaplenjene nemške filmske posnetke, dokumente iz časa okupacije, plakate, razglase... V eni sami potezi je želel režiser Nikola Popović prikazati herojski lik našega glavnega mesta.

Razumljivo je, da vsi veliki trenutki zgodovine Beograda iz povsem razumljivih vzrokov niso mogli biti zapisani na filmskem traku. Tako bi ostal nezabeležen tudi atentat na zloglasnega agenta iz Kosmajca, ki se je bil Nikola Popović poslužil rekonstrukcije tega dogodka. Ta naknadno posneti in zrežirani snemki se je bila tako preprečljiva, da so se je kot pristnega materiala posluževali mnogi kasnejši ustvarjalci filmov na temo ilegalne borbe naših ljudi.

Dvaindvajset let nas loči od tega filma. V tem časovnem razmaku je bilo posnetih več filmov o Beogradu, a v nobenega od njih ni uspelo

najboljša ta ni!

V OGNJU PREMINULI

Slovenskemu bralcu je na voljo eno od najbolj izvirnih pričevanj o trpljenju in odporu židovsko-poljske mladine proti tiraniji filiterjev in morilcev, ki so v poljskih in ukrajinskih mestih ter pokrajinah brezobzirno pokončevali dolgi pet let. Gre za knjigo »V ognju preminuli« s predgovorom Arnolda Zweiga. Te dnevnike iz geta avtorjev Leona Welczkera, Janine Hescheles in Dorke Goldkorn je pred kratkim izdal Zavod »Borec«. Knjigo je prevedel Branko Hofman, oprema je delo Vladimirja Lakovića.

Zapiski mladega Leona Welczkera iz lovskega geta, taborišča

Dokumentarni film o palestinskih beguncih

Ekipa filmskega režiserja Midhata Mutapčiča iz sarajevskega podjetja »Sutjeska-film« se je vrnila z Bližnjega vzhoda, kjer je snemala dokumentarni film o življenju palestinskih in arabskih beguncem. Ista ekipa je v času svojega bivanja na Bližnjem vzhodu, kakor smo zvedeli, posnela tudi dokumentarni film, ki prikazuje življenje in arheološke izkopanine v okolici mesta Buste, na tromeji Iraka, Sirije in Jordanije.

Janowski in brigade smrti so v originalu obsegali deset zajetnih, na gosto popisanih zvezkov. Pisal jih je v taborišču, pisal je o brigadi, ki je imela nalogo, da v lovskega okrožja počisti množične grobove, začne na desetisoce trupel in tako zabriše sledove za umori zadnjih dveh let. V naši knjigi je le najzanimivejši del tega dnevnika, ki ga je kot prva izdala centralna židovska komisija. V začetku dnevnika lahko preberemo naslednje: »V spomin svojim staršem Abrahamu in Chani, svojima bratoma Aronu in Jakobu, svojim sestram Elki, Racheli, Judyti in Bini in svojemu učitelju inženirju Rodolifu Eberju, ki so jih Nemci ubili«.

In kot v nadaljevanje se pred našimi očmi že nizejo žalostni spomini komaj dvajsetletne Janine Hescheles: »...Nasproti nas so na Plaskih vzrepetali plameni gorečih trupel. Smrad je zastiral zrak. Zelela sem si mame, vendar nisem obupala, zavidala sem ji pa, ker ni več trpela. Gledala sem ogenj, kjer je mogel biti prav zdi gorila, in vedela sem, da bom tam zgorila tudi jaz.« Rokopis sestavlja trije zvezki in obsega 123 strani. Tekst »Z oči dvajsetletne deklice« je razdeljen v dva dela. Prvi obsega spomine iz zadnjih mesecev bivanja v taborišču Janowski, odkoder jo je stalna smrti rešila skrivna taboriščna organizacija, drugi del pa opisuje nemško okupacijo.

Dorka Goldkorn, ena med najpogumnejšimi borkami odpora v varšavskem getu in ena od rešilnic, ki je preživela ta pekel, je avtorica »Spominov na vstajo v varšavskem getu«. Njeni spomini sodijo med najvažnejše in najžalostnejše vire za zgodovino tega upora. Tako je se poklanja spomnu svojih najbližjih:

»Ničče od njih ne živi več. Mojega očeta ni več, skupaj s tisoč drugih Židov so ga pogotili plameni bombardiranih in miniranih hiš. Moja mati je umrla, ugasnila je kakor golobica: ni mogla prebiti boleče izžube svojih otrok, svojega moža in vseh svojih bližnjih. Moji bratje, stariji in tiste so odšli za vselej. Od moje celotne, nekdanje tako številne družine, ni ostal nihče...«

Knjigo kot pretresljiv in enkraten dokument, ki ga odklikuje predvsem prepričljivost, iskrenost in neposredno pripovedovanje, toplo priporočamo.

M. S.

Partizanska ljudska pesem

MALKA PRIJANOVIC: VRNITEV

Domovina draga moja, k tebi vračam se nazaj, v dvomih težkih, brez pokoja, stopam v svoj domači kraj.

Ali še stoji mi koča, borna koča pod goro, ali vojska tam deroga je počila tudi njo?

A oko zamaž mi išče, hišice ne najde več, žalostno je pogorišče in pepela kup kadeč.

Kaj v višavi milo toži? Glas domači se mi zdi. Kdo nad pogoriščem kroži? Lastovice to so tri.

Lastovice lahkokrtile iz daljave, čez morje zveste so se povrnille čez doline in gore.

V lepe se vrnile kraje, bedne videle ljudi, niso pozabile raje, ki nadloga jo mori.

O, zakaj ste priletele v žalostni, nesrečni kraj? Kjer ste gnezdo prej imele, tam je pogorišče zdaj.

Divja zloba je razbila domek skupni naš in vaš, vendar žalost bo minila, že se vrača lepši čas.

Imeli smo ljudi...

JULIJ KOPINIČ

V Metliki je v 60. letu življenja umrl aktivist in prvoborec Julij Kopinič. Na posredni poti ga je spremljalo nad tisoč bližnjih sodelavcev, prijateljev in znancev.

Tovariš Kopinič je bil že v starosti Jugoslaviji napredno misleč in bil tudi član

Sokola. Kmalu po kapitulaciji je postal član prvega mestnega odbora OF. Leta 1942 je bil izdan; zaradi pomanjkanja dokazov so ga izpustili iz zaporov. Tovariš Kopinič je še naprej pošteno delal kot aktivist OF. Izvoljen je bil za odposlanca na kočevskem zboru, nato pa je postal sekretar mestnega odbora OF Metlika.

Po vojni je tovariš Kopinič opravljal vrsto odgovornih funkcij v gospodarstvu in političnem življenju. Bil je poverjenik za finance bivšega okraja Črnomelj, nato tajnik bivše mestne občine Metlika, direktor žitnih silosov v Rosinjah in Gradcu. Še posebno prizadevno je tovariš Kopinič delal v borcevskih organizacijah.

Slava njegovemu spominu!

Fran Roš: Iznanci

Izpod peresa pesnika in pisatelja Frana Roša iz Celja ter v založbi »Obzorje« iz Maribora je izšla knjiga pod naslovom »Iznanci«, ki govori o trpki usodi tisočev Slovencev, izgnanih med 2. svetovno vojno v Srbijo. Knjiga je dokumentarnega značaja in bralcu posreduje mnogo izvirnih fotografij.

Uredniku knjige je pri obsežnem delu pomagalo okrog sto slovenskih izgnancev in Srbijo, med njimi tudi pisatelj Anton Ingolič, pisatelj Oskar Hudales, mariborski odvetnik in znani borec za delavske pravice izpred vojne dr. Avgust Reisman, muzealec iz Celja Stane

Terčak in Milenko Šober. Anton Ingolič je o izgnanstvu v Srbijo kmalu po vrnitvi napisal zbirko črtic »Pred sončnim vzhodom«. Milenko Šober kot nekdanji borec slovenske partizanske čete Ivana Cankarja v Srbiji poroča o tej borbeni enoti skupaj s Pavlom Zavarjem iz Selnice ob Dravi. Fran Roš v uvodu obširno opisuje nemške priprave za izgon Slovencev in pri tem odkrije marsikatero doslej še neznano dejstvo. Zelo zanimiva so tudi poročila o številnih izseljenjskih kolonijah v Srbiji. Po knjigi bralci zelo radi segajo. To pa je tudi največje priznanje njenim avtorjem.

V Trbovljah bodo svečano proslavili 50-letnico oktobrske revolucije

V zasavskih rudarskih revirih so te dni izdelali dokončne programe proslav ob 50-letnici oktobrske revolucije. Najobsežnejše praznovanje bo v Trbovljah, potekalo pa bo v kar najbolj delovnem in ustvarjalnem vzdušju.

Osnrednja proslava ob 50-letnici velike oktobrske revolucije bo v Trbovljah 7. novembra v Delavskem domu. Pred osrednjo proslavo se bo sešel tudi splošni družbeno politični zbor te občine, na katerem bodo med drugim razpravljali tudi o predlogu, da bi Obrtniško ulico v Zgornjih Trbovljah preimenovali v Ulico oktobrske revolucije.

Sicer pa bodo v Trbovljah seje samoupravnih organov v prvi polovici novembra, prav tako pa tudi zadnje dni oktobra, namenili za razprave o temah iz velike oktobrske revolucije, prav tako pa tudi seje vodstev družbeno političnih organizacij in konference organizacij Zveze mladine. Učenci

V Ribnici se pripravljajo na proslavo oktobrske revolucije

V ribniški občini se prizadevno pripravljajo na proslavo 50. obletnice oktobrske revolucije. Ustanovili so odbor za proslavo, v katerem so najvidnejši predstavniki družbenopolitičnega življenja. Praznovati so pravzaprav pričeli že 7. oktobra, ko je ribniška garnizija slavila dan artilerije. Svečane akademije pa bodo v vseh večjih krajih občine: Ribnici, Sodražici in Loškem potoku. Sodelovali bodo ribniški pevski zbor in učenci glasbene šole iz Ribnice, morda pa tudi Invalidski pevski zbor iz Ljubljane. 7. novembra bodo učenci zadnjih razredov osemletk pisali šolske naloge o oktobrski revoluciji pod naslovom »Kaj ve mladina o oktobrski revoluciji, o Leninu in idejah proletarcev«. Najboljši spisi bodo nagrajeni. Pripravljali odbor načrtuje tudi razna športna tekmovanja, predavanja, predvajanja filmov o oktobrski revoluciji, razstave in drugo.

K. O.

KINO SPORED

- KINO »SVOBODA«, SLOVENSKA BISTRICA**
Od 24. do 26. okt. 1967 »Zivljenje za Ruth«, angl. stand. črno-beli film. — Od 27. do 29. okt. »Komanč Rosi«, ameriški CS barvni film.
- KINO »UNION«, CELJE**
Od 26. do 30. okt. 1967 »Shane«, ameriški barvni film. — 31. okt. in 1. nov. »Pikna ideja«, italijanski film.
- KINO »METROPOL«, CELJE**
24. in 25. okt. 1967 »Dama na koleh«, češki film. — Od 26. do 29. okt. »Pardallanove norčije«, francosko-italij. barvni film. — Od 30. okt. do 3. nov. »Taras Bulba«, italijanski barvni film.
- KINO »DOM«, CELJE**
Od 26. do 29. okt. 1967 »Vse o Daisy Clover«, ameriški barvni film. — 30. in 31. okt. »Sanje«, jugoslovanski film.
- KINO »TRIGLAV«, LJUBLJANA**
25. in 26. okt. 1967 »Moja soprog«, ital. filmska komedija. — Od 27. do 29. okt. »Cat Ballou«, ameriški barvni western. — 30. in 31. okt. »Germinal«, franc. film po Zola-jevemu romanu.
- KINO VEVCE**
25. in 26. okt. 1967 »Zločin v Barceloni«, franc. krim. CS film. — Od 27. do 29. okt. »Na ženske bom mislil jaz«, amer. barvni CS film.
- KINO ZALOG**
28. in 29. okt. 1967 »Najdaljši dan«, ameriški vonji CS film.
- KINO ZADOBROVA**
Samo 20. okt. 1967 »Svetloba v temi«, indijski film. — 28. in 29. okt. »Cesare Borgia«, italijanski barvni zgodovinski spektakel.
- KINO »KRKA«, NOVO MESTO**
26. okt. 1967 »Svetlost iz zavese«, madžarski film. — Od 27. do 31. okt. »Svetnik pripravlja pasto«, franc. barvni CS film. »Narodni poslanec«, domači film.
- KINO »POHORJE«, SLOVENSKE KONJICE**
25. in 26. okt. 1967 »Zakonsko življenje Jean Marca«, francoski film »Zakonsko življenje Francoise«, francoski film. — 28. in 29. okt. »Polzusti se, draga«, ameriški barvni film.

osmihi razredov osnovnih šol ter dijaki srednjih šol pa bodo pisali priložnostne naloge na temo o oktobrski revoluciji; najboljše naloge bodo nagrajili, dela pa prebrali na osrednji proslavi ob letošnjem prazniku republike — 29. novembru.

Osnrednja proslava ob 50-letnici oktobrske revolucije v Trbovljah bo premiera »Ladje spomina«. Trboveljski gledališčniki, člani amaterske dramske skupine Svobode — Center se na to že marljivo pripravljajo, delo pa bodo uprizarili s trboveljskimi srednješolci. Sicer pa se želijo trboveljski gledališčniki z »Ladjo spomina« kar najbolj dostojno vključiti v praznovanje velikega jubileja. Delo režira Karlo Malovrh.

»Ladja spomina«, ki jo študirajo trboveljski gledališčniki, je zbirka besedil in verzov različnih revolucionarnih pisateljev, pesnikov in publicistov, med katerimi so zastopani tudi Slovenci, tako Igo Gruden, Srečko Kosovel, Tone Cufar, Ivan Minatti, Jože Udovič, Karel Destovnik-Kajuh, Vladimir Pavšič-Matej Bor in Cene Vipotnik. Kratka vsebina »Ladje spomina« je: kapetan plove s posadko po morju in se spominja dogodkov med oktobrsko revolucijo. Tako pripoveduje posadki o obdobju pred revolucijo, o oktobrski revoluciji v vsem plamenu in o končni zmagi. Zato tudi simboličen naslov dela »Ladja spomina«.

»Ladjo spomina« bo trboveljsko amatersko gledališče uprizorilo v začetku novembra tudi v Delavskem domu v Zagorju ob Savi, posebne predstave pa bodo pripravili za šolsko mladino in za člane delovnih kolektivov iz Trbovelj.

V praznovanje ob 50-letnici oktobrske revolucije se bo kar najbolj dostojno vključil tudi revirski muzej ljudske revolucije Trbovlje. V sodelovanju z lokalno radijsko postajo Trbovlje bo pripravil več oddaj iz zgodovine delavskega gibanja v revirjih; s temi oddajami želijo seznaniti občane iz Trbovelj, Hrastnika in Zagorja ob Savi z vsemi najpomembnejšimi dogodki v revolucionarnem delavskem gibanju v revirjih od začetka druge svetovne vojne. V nedeljo, 5. novembra, pa bo na sporedu lokalne radijske postaje Trbovlje posebna oddaja »Vpliv oktobrske revolucije na delavsko gibanje v revirjih v letih 1917–1924«, ki jo bo tudi pripravil revirski muzej ljudske revolucije.

Sicer pa bo pripravil revirski muzej ljudske revolucije iz Trbovelj v novembru v Delavskem domu v Trbovljah pose-

no razstavo »Oktobrska revolucija in narodi Jugoslavije« ter »Revirji po oktobrski revoluciji«. Ob tej priliki bodo v Trbovljah razstavili vrsto izvrnega in izredno zanimivega gradiva.

Tako bodo prikazane fotografije in dokumenti o ustanovitvi komunistične stranke Jugoslavije in Slovenije, o Vukovarskem kongresu in ustanovitvi partije Slovenije, prikazano pa bo tudi slikovno gradivo o prvomajskih proslavah leta 1918. Nadalje bodo prikazali gradivo o prizadevanjih, da bi v Trbovljah ustanovili komunistično stranko, o stavki v revirjih v decembru 1918, o stavki v letu 1919, ko so zaprli komunistične voditelje, nadalje o trboveljski komuni, ko so delavci prevzeli oblast, o zmagi komunistov na občinskih volitvah v letu 1921 in o izredno razgibani dejavnosti izobraževalnega društva »Vesna« v Zagorju ob Savi, Trbovljah in Hrastniku, ki je bilo zbirališče naprednih delavcev iz revirjev. Na vpogled pa bodo — zraven drugega — še dokumenti o sodnem procesu proti mladim komunistom v Celju, o veliki stavki rudarjev v juliju 1923, o boju partije proti fašizmu in o ustanovitvi proletarskih akcijskih čet — PAC, in ne nazadnje tudi gradivo o spopadu revirskega proletariata s fašistično orjuno 1. junija 1924. leta v Trbovljah.

—M—

Proslave pionirjev v Leskovcu

V nedeljo, 8. oktobra, so se zbrali na proslavo pedesetletnice svoje organizacije pionirji iz občine Krško v prijaznem kraju Leskovcu.

Predsednica pionirske komisije občinskega odbora Zveze društev prijateljev mladine Režica Cerovšek je odprla razstavo in ob tej priložnosti povedala, da dela v krški občini v nad sto različnih skupinah kar 3000 pionirjev. To so krožki in skupine, ki se ukvarjajo s kulturo, zgodovino, tehniko, prirodoopisom, pianstvom, gasilstvom itd. Vse to je prikazala razstava.

Sledila je povorka, ki je odšla na igrisce. Vse se je rdečilo od rut, zastav in cvetja. Pionirjem je tam govoril predsednik občinske skupščine Stane Nuncič o vlogi pionirske organizacije med NOB, pa tudi o sedanjih nalogah, posebno pri razvijanju tradicij NOB. Posebno pa je pohvalil uspehe pionirjev pri organiziranju jugoslovanskih pionirskih iger ter se zahvalil vzgojitelcem za njihovo delo.

Ves nadaljnji program praznovanja pa je pokazal, da pionirji rastejo in delajo v skladu s tradicijami svoje organizacije, zrastle v volnem hrupu. Svojo spretnost so pokazali mladi športniki, streliči, prometalniki, kolesarji in gasilci.

M. T. Učič

Avstrijski narodni praznik

V vsej Avstriji bodo 26. oktobra praznovali svoj narodni praznik. Na ta dan leta 1955 so se zadnje zavezniške vojaške enote na podlagi državne pogodbe umaknile iz Avstrije, in parlament je takrat sklenil, da bo Avstrija trajno nevtralna.

Avstrijski narodni praznik pa opominja, da je treba misliti tudi na pogumne borce odporneškega gibanja, katerih žrtve so pripomogle k obnovitvi neodvisne Avstrije. Narodni praznik se je rodil med borbo in sporazumom. Predvsem so se uveljavili velikomemski pristaši osvobodilne stranke (FPÖ) proti pojmovanju narodnega praznika. Niso hoteli priznati, da se je avstrijski narod zgodovinsko razvijal in da se je narodna zavest Avstrijcev v zadnjih letih dvignila. Te sile imajo Avstrijce še vedno za »Nemce« in hočejo s tem puščati odprta vrata novemu anšlusu in revanšizmu. Zaradi tega zahtevajo demokracijo misleči Avstrijci prav na narodni praznik odkrito pristevanje k avstrijski narodnosti.

V tem smislu bodo nekdanji borci odporneškega gibanja sku-

paj z mladino priredili na dunajskem Trgu junakov velike manifestacije. Na Tirolskem bodo te dni izvedli pohod mladine proti Innsbrucku.

Toda ob navedenem prazniku je prišlo še do urejanja drugih neljubih nesporazumov. Industrija je želela, da bi to bil neplačan praznik ali da bi ga

zamenjali z enim od cerkvenih praznikov. Cerkve pa ni bila volja odpovedati se enemu svojih praznikov, in šele po dolgem boju, pri katerem so se vsi sindikati izrekli za plačan praznik, se je parlamentu posredilo sprejeti zakon o narodnem prazniku.

Avstrijski narodni praznik pa ima tudi mednarodni pomen. Nastal je namreč lahko samo na podlagi državne pogodbe med Avstrijo, Sovjetsko zvezo, ZDA, Veliko Britanijo in Francijo. To je bil učinkovit zgled mirne koeksistence in možnosti urejanja zapletenih zadev s pogajanjem. Avstrijska nevtralnost je in bo lahko tudi v prihodnje pomemben prispevek za sporazumevanje narodov srednje Evrope.

Ni slučaj, da določenim reakcionarnim krogom Zahodne Nemčije ne ugaja niti avstrijska nevtralnost niti državna pogodba. Ker pa pri tem ne gre samo za stvar okupacije, je narodni praznik tudi opozorilo, da nevarnost za prihodnost Avstrije še ni povsem odstranjena.

Johann Müller
Dunaj

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

Gradnja zdravilišča za ŽIVČNE BOLEZNI

ZANIMIVA NOVOST — IZREDNA UGODNOST

Veleblagovnica **nama** LJUBLJANA s poslovalnicami:

- TRGOVSKA HIŠA, Tomšičeva ulica 2
- BLAGOVNICA S STANOVANJSKO OPREMO, Wolfova ulica 1
- KONFEKCIJA ELITA, Čopova ulica 7

ODOBRAVA POTROŠNIŠKA POSOJILA

odslej za vse vrste blaga (razen prehrabmenih artiklov in tobaka) tudi brez porokov in po drugih zelo ugodnih pogojih.

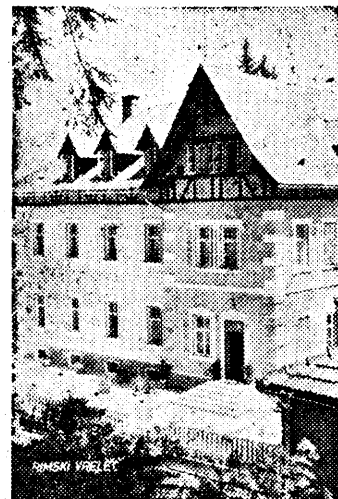

Preden izbereš svojo vzmetnico me dobro poglej: samo mene kličejo Jogi

... kajti vzmetnic je mnogo, jogi pa samo tista, ki jo proizvaja

ALFA STUDIO - 87 - N.D. 5

Gostinsko podjetje

»Uršlja«

Ravne na Koroškem

priporoča krajevnim organizacijam ZZZ NOV, ZVVI in ZKOP ter posameznikom obisk Rimskega vrelca v Kotljah na Koroškem. Zdravilna voda — prenočišča — restavracija — čudovita okolica, znana iz del Prežihovega Vrance — muzej. Večje skupine naprošamo, da javijo obisk pisмено ali na telefon 24/2 Ravne ali na upravo podjetja, telefon 9 Ravne. Tudi ta kosček naše zemlje je privlačen in mikaven za našega delovnega človeka.

SAP Ljubljana

ODDELEK ZA TURIZEM

obvešča

vse krajevne organizacije Zveze borcev NOV, vojaške vojne invalide in društva upokojencev,

DA ORGANIZIRAMO AVTOBUSNE IZLETE PO ZNIŽANIH CENAH

Nudimo prijetne počitnice v lastnih počitniških domovih.

Za posameznike posojamo osebne avtomobile brez šoferja po zelo ugodnih pogojih.

TOVARNA AERO-CELJE

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

Opazil sem tudi, kako zbira vse račune za stroške pri opravljanju svoje službe. Ministrstvo za notranje zadeve je imelo pri trgovski banki posebni strogo tajen sklad. Od tam je dobival denar, kadar mu ga je zmanjkalo. Jaz pa sem dobival plačo in dnevnice iz Torina, baje zato, ker nihče ni smel vedeti, kje je naš urad.

Počasi sem začel Contija razvijati glede raznih manjših potreb. Napeljal sem ga, da je tudi za te stroške predlagal račun. Sklad je bil praktično neizčrpan, saj so fašistične oblasti bile pripravljene veliko žrtvovati za ustaše, kar pomeni, da so si veliko obetale od njih. Tudi Conti je kmalu spoznal, kakšne možnosti ima za dodatni zaslužek, saj sklada nikoli nihče ni nadziral. To ga je počasi tako zapeljalo, da je začel naravnost razpisati, kar mi je bilo kajpak zelo všeč, saj je bilo v prid mojim načrtom.

Počasi sem spodrinil Daniellija, ki ni bil toliko pronicljiv, da bi uganil prej skrite želje svojega gospodarja. Nato pa sem bil že Contijev najbližji osebni zaupnik.

Med drugim je Danielli nosil v Rim strogo zaupno pošto, predvsem na ministrstvo za notranje zadeve za zunanje zadeve. Ugibal sem, kako bi ga tudi pri tem delu spodrinil. Predvsem mi je šlo za to, da bi pri oddajanju pošte prodrl v ministrstva in tamkaj spoznal ljudi, ki bi mi bili pripravljeni kaj povedati. V ministrstvu so imeli namreč pravico dostopa le redki izbranci in ta pravica je bila obenem tudi legitimacija zelo zaupne osebe. Zaupna oseba pa lahko mimogrede veliko zve, pred njo se mnogim molčečim odpro usta.

Takrat je bil šef italijanske politične policije Bocchini. Zanj sem zvedel, da rad pije vino »lambrusco«, ki raste le v okolici Modene. Razumljivo je namreč, da sem se za poglavarja vseh preganjalcev Slovencev še posebno zanimal. Ob priložnosti sem omenil Contiju, kako sem zvedel za Bocchinijevo nagnjenost do tega vina. Conti je brž odgovoril, da bo Bocchinija, svojega prijatelja, o tem povprašal. In ga je res. Bocchini mu je seve potrdil in se obenem pritožil, in ga v Rimu pravega ne more dobiti, ker ga imajo samo kmetje. Zato me je Conti vprašal, če lahko kje najdem pravi »lambrusco« za njegovega prijatelja.

Seveda sem bil na kaj takega že pripravljen, že od samega začetka sem računal na tako prošnjo. Poznal sem v okolici Modene precej kmetov, ki so imeli v svojih kletah odlične »lam-

brusco«. Modena je namreč kakih 30 km od Bologne, toda že v drugi provinci. Iz Bologne smo k tistim kmetom hodili skrivaj pit, kadar bi morali opravljati službene naloge. Tako smo se skrili, kako pasemo lenobo, obenem pa smo podaljševali čas službenih potovanj, da bi dobili večje dnevnice. Zdaj mi je poznavanje teh kmetov, pridelovalcev »lambrusca«, prišlo prav...

Kupil sem torej dve steklenici »lambrusca« za poskušnjo in ga ob nekem službenem potovanju v Rim odnesel Bocchiniju. Bilo je prvič, da sem šel tja namesto Daniellija. Bocchini me je sprejel na domu, ko se je odpravil v službo. Izročil sem mu vino, mu povedal, kdo sem in od koga prihajam. Šef italijanske politične policije pa me je uslužno povabil, naj se zapeljem z njim v mesto, na ministrstvo za notranje zadeve. Mimogrede, med vožnjo, sem zvedel, da je že slišal o meni. Razumljivo je, s kakšnimi očmi so potem drugi uslužbenci gledali name, ko sem se pripeljal z Bocchinijem, takratnim italijanskim Himmlerjem.

Drugače pa je bilo na ministrstvu zelo strogo glede prihajanja v stavbo. Vsakdo je moral že pri vratih oddati legitimacijo, čakati, potem pa prestopiti kratko zaslišanje: kdo si, h komu greš, zakaj, kdo te pošilja in podobno. Potem so vprašali pri uradniku, ki si rekel, da greš k njemu, če te je voljan sprejeti. Če se je ta strinjal, so te spremljali do njega, v predstavi pa se je navadno vse začelo znova. Na srečo je bilo strogo samo prvič, potem pa čedalje manj.

Z notranjega ministrstva sem nesel pošto na zunanje, k baronu Vidauu, visokemu funkcionarju na ministrstvu za zunanje zadeve.

Počasi sem se na obeh ministrstvih kar udomačil in si našel precej znanec, ki sem se jim delal prijatelja. To so bili predvsem nižji uslužbenci ali sluga, sila radovedni ljudje, saj so vsepovsod vlekli na ušesa in poslušali pogovore višjih. Kasneje sem na tak način zvedel veliko dragocenih novic.

Bocchiniju pa sem kar naprej in naprej nosil vino, nato pa tudi sir »provolone« iz parmske okolice. Preden je prišel za šefa vse politične policije, je bil Bocchini prefekt v Bologni in je imel tam zaročenko, pa mu je umrla. Kasneje se ni poročil, še vedno se je spominjal samo zaročenke in ji je večkrat poslal rože na njen grob. Kasneje sem to delal jaz v njegovem imenu in se mu tako močno prikupil. Kot prijatelja svojega šefa pa so me prijazno gledali tudi njegovi podrejeni in spet povedali, kar sem si želel, samo če sem se pozanimal.

(Nadaljevanje)

Če ne bi v Avstriji izšla drobna brošura z opisom dejavnosti odporiške skupine »Leoben«, ki jo je napisal Max Muschitsch, najbrž ne bi nikoli zvedeli za enega izmed naših borcev, ki se je vključil v protifašistični boj na tujih tleh, v razmerah, za nas dokaj nenavadnih.

Našel sem ga v Novem mestu. Piše se Janko Kastelic in je zdaj upokojenec, prej pa je bil direktor »Laboda« ter pomočnik direktorja »Novotekstila«.

Rodil se je v Kočevju. Izučil se je za mehanika, obenem pa se je naučil tudi dobro nemško jezik. Kasneje se je preselil v Novo mesto in dobil službo v sedanjem »Novotekstu« kot strojnik. Tu je tudi prišel v stik z delavskim gibanjem in postal leta 1938 član SKOJ. Tik pred vojno so ga aretirali. Bil je skupaj z Vilmo Bebler, Vinkom Kristanom in Ferdinom Kunejem.

V boj na tujih tleh

Če ne bi bilo vojne, bi jih bili poslali v Glavnjaco, tako pa je država razpadla in javni tožilec jih je spustil na lastno odgovornost. Po nasvetu svoje organizacije sta Kunej in Kastelic odšla iz Novega mesta v Celje, kjer je bil Kunej doma. Upala sta, da bosta tam kot tujca srečno preživela zmedo od prvih dneh okupacije. Toda Kunejevi sorodniki so ju odpravili dalje, saj je bil Kunej zaradi svojega delovanja že zelo kompromitiran tudi v Celju.

Spet z namenom, da se za nekaj časa skrijejo, sta odšla v Gradec (Graz) in se tam prijavila na delovnem uradu kot brezposlna. Nemci so delavce potrebovali in ju niso preveč spraševali, kako in kaj. Poslali so ju v Leoben, Kunej je dobil delo pri nekem obrtniku-pleskarju, saj je bil izučen v tem poklicu, Kastelic pa v znani železarni v Donawitzu pri Leobnu.

Že julija je šel Kunej v Celje, da bi se povezal s Komunistično partijo. Ker je bil zaposlen pri privatniku, je bilo to zanj mnogo lažje kot za Kastelica. Takrat so tudi v Leoben prišle prve vesti o dogodkih v Jugoslaviji. Kunej se ni več vrnil, leta 1942 so ga ranjenega kot partizana Nemci ujeli in ustrelili kot talca. Kastelic pa je ostal in za malo se mu je zdelo, da mu Kunej ni priskrbel zveze...

Toda kot komunist ni mogel mirovati, posebno še, ko je slišal vedno več o partizanih. V njem se je kuhalo, da on tukaj ne dela nič, tovariši pa se bojujejo in padajo. Zato je začel iskati stikov v svoji okolici.

Neko nedelje je delal na remontu skupaj z instalaterjem Fistro, ki je bil že precej v letih. Pogovarjala sta se to in ono. Fi-

ster ga je tudi vprašal, kakšen se mu kaj zdi predelavo Soppa Filza. Kastelic je rekel, da mu je še kar všeč. Tedaj pa ga je Fister začel opozarjati, naj bo previden, ker imajo Filza gestapovci na pikli kot komunist.

Seveda je Kastelic ob prvi priložnosti Filzu povedal, kaj je zvedel o njem. Kmalu je oba minilo nezaupanje, Filz ga je povabil na pogovor zunaj železarne. To se je zgodilo jeseni 1941...

Beseda je dala besedo in nekako čez dva tedna je Filz že vedel, kaj je začel Kastelic v Novem mestu in zakaj je prišel v Avstrijo. Kastelic pa je vedel, da je Filz član KP Avstrije in da je povezan s sodelavci. Toda takrat avstrijski komunisti še niso mislili na kak odpor v takšni obliki, kot je bil v Jugoslaviji. Zadržali so ga in uslužno propagando in organiziranjem ljudi. Kastelic pa je predlagal, da bi začeli zbirati material za partizane.

V eni izmed sosednih barak, kjer je stanoval Kastelic, je stanoval Stefan Trbovšek-Franc in Ravno. Na koncu je zvedel, da je tudi on član KP Avstrije in da je povezan s sodelavci. Toda takrat avstrijski komunisti še niso mislili na kak odpor v takšni obliki, kot je bil v Jugoslaviji. Zadržali so ga in uslužno propagando in organiziranjem ljudi. Kastelic pa je predlagal, da bi začeli zbirati material za partizane.

Zbirali so denar in razne reči za partizane. Nekoč so poslali precej usnja. Nekoč dne se je oglašal pri Kastelicu tudi neki fant, ki je komaj še govoril slovensko, v tovarni je bil vajenec. Dejal je, da je dobil pozivnico za v nemško vojsko, kamor pa ne mara, zato bi šel rad k partizanom. Kastelic je bil postal zvezi in jesenice, kjer je fant povzročil precejšnjo preplaj, pa ni mislil, da je dovolj povsili vohun. Fant je bil slovenskih staršev, ki so se pred vojno preselili v Leoben za zaslužkom, pa ni pozabil svojega rodu. Proti koncu vojne je padel na Primorju.

Kastelic je bil v Pokljuški četi, spomladi 1943 pa je odšel v Koroško četo pod Stolum. Ko so jih poleti napadli Nemci na Ajdnu, je bil 5 dni čisto sam, iskal je zvezo in jo našel šele na Mežakliji. Potem je znova mimo Radovljice in Jezerškega odšel z novo četo na Koroško pozno jeseni 1943. Kmalu je postal tam bataljonski komisar. Sredi 1944 so ga povabili v štab 4. operativne cone, kjer je postal komisar zaščitnega bataljona, nato pa njegov komandant.

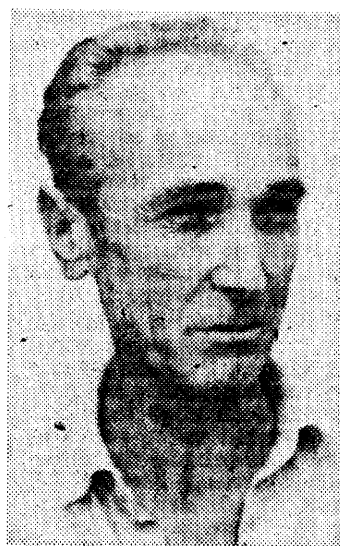
Ob koncu vojne so ga spet poklicali na Koroško, ker je dobro znal nemško in poznal razmere. Postal je nekakšen adjutant, namenili pa so mu delo zveznega oficirja z avstrijskimi partizani. Prav tedaj so namreč ustanovili prvo avstrijsko četo pod Karavankami. Zadnje dni vojne pa je bil laže ranjen nad Borovljami.

Vrnil se je v Novo mesto in po okrevanju šel delat v tovarno, v kateri je že delal do leta 1941.

Sele čez dve leti, ko se je Kastelic že kot partizan srečal s Trbovškom, tudi partizanom, mu je ta povedal, kako je prišlo do njegove aretacije. Na Ravnah so razkrili več članov OF in ti so povedali tudi zanj.

Tako njegova aretacija ni imela nobene zveze s skupino Filz-Wagner-Mezner-Kastelic. Trbovška, ki je padel konec vojne v Borovljah, ko se je šel pogajat z Nemci o vda-ji, so v zaporih hudo mučili. Kazal je Kastelicu prste brez nohtov. Kasneje je iz nekega taborišča na Koroškem pobegnil.

Kastelic s tovariši pa se je odpeljal takrat iz Leobna čez Celovec na Jesenice. Med boj so glasno govorili nemško in brali nacistične časopise. Wagner je imel v aktovki pištolo za vsak primer. Oglasili so se na javki, bila sta tam mož in žena in kmalu so prišli ponje partizani. Tako so prišli na Pokljuko, Wagnerja in Filza so poklicali na po-

krajinski komite na razgovor, vrnila sta se šele čez več tednov in odpotovala nato mimo Bistrice na Koroškem k Verdniku, od tam pa čez Dravo.

Kastelic je bil v Pokljuški četi, spomladi 1943 pa je odšel v Koroško četo pod Stolum. Ko so jih poleti napadli Nemci na Ajdnu, je bil 5 dni čisto sam, iskal je zvezo in jo našel šele na Mežakliji. Potem je znova mimo Radovljice in Jezerškega odšel z novo četo na Koroško pozno jeseni 1943. Kmalu je postal tam bataljonski komisar. Sredi 1944 so ga povabili v štab 4. operativne cone, kjer je postal komisar zaščitnega bataljona, nato pa njegov komandant.

Ob koncu vojne so ga spet poklicali na Koroško, ker je dobro znal nemško in poznal razmere. Postal je nekakšen adjutant, namenili pa so mu delo zveznega oficirja z avstrijskimi partizani. Prav tedaj so namreč ustanovili prvo avstrijsko četo pod Karavankami. Zadnje dni vojne pa je bil laže ranjen nad Borovljami.

Vrnil se je v Novo mesto in po okrevanju šel delat v tovarno, v kateri je že delal do leta 1941.

MP

Okroglo in oglate

Najprej nagobnik! Neki angleški članek takole svetuje politikom: »Tudi v politiki velja pravilo: psa moraš božati, dokler mu ne natakneš nagobnika.«

Ni pravila brez izjeme... Britanski minister za zunanje zadeve George Brown je znan po svojih vročehrvnih izjavah in dejanjih. Nedavno je rekel nekemu časnikarju: »V splošnem je razširjeno mnenje, da te ljudje cenijo toliko bolj, kolikor manj te je slišati. In vendar sem jaz postal znan ter si pridobil veljavo prav z nasprotnim ravnanjem!«

Rek Anne Louise Germaine de Staël (1766-1817), ki ga je med drugim navedel življenjepisec te slavne francoske pisateljice, se glasi: »Srečna sem, da nisem moški, ker bi se, ko bi bila moški, morala oženiti s kakšno žensko.«

Wildejeva sodba o Američanih. Ko je Oskar Wilde, eden najpomembnejših angleških pisateljev (1864-1900), potoval po Ameriki, mu je vodnik pokazal tudi sliko Washingtona Georgea (1732-1800), junaka ameriške vojne za neodvisnost, vrhovnega poveljnika ameriške vojske in dvakratnega predsednika ZDA, in mu dejal: »Washington je bil izreden človek. Iz njegovih ust ni nikdar nihče slišal laži.« Oskar Wilde se je nasmehnil in rekel: »Verjetno je tudi on, kakor večina Američanov, govoril skozi nos.«

Ko bi še živeli Aischil, Aristofan, Evripid in Sofokles, bi jih dal današnji grški minister za notranje zadeve zapreti ali vsaj internirati na zloglasnem otoku Jasosu. Ti veliki grški dramatik iz starega veka, ki uživajo po vsem kulturnem svetu velikanski sloves, so po sodbi novih grških »kulturnikov« nevarni za »moralno, duhovno, kulturno in verska načela grškega naroda«. Atenska vlada je namreč prepovedala uprizoritve njihovih del na letošnjem septembrskem festivalu v Atenah.

Nova grška zoologija (nauk o živalstvu). Nedavno so se z grškim ministrom za notranje zadeve Patakosom pogovarjali člani Evropske socialistične internacionale, ki so prišli na obisk v Grčijo. Delegacija je zaprosila Patakosa, naj ji dovolj obiskati starega, bolnega, strmoglavljenega premiera Papanreja. »Ne razumem,« se je ujezil Patakos, »zakaj hoče vaša delegacija po vsej sili obiskati Georgija Papanreja. Papanreu je čisto navadna žival!« Ko so člani delegacije opozorili ministra, da je takšen način izražanja v pogovoru med kulturnimi ljudmi nedopusten, jih je Patakos surovo zavrnil: »Mi razlikujemo živali in ljudi v pogovoru z ljudmi ne uporabljamo takšnih izrazov.« Kakšna razlika je po vašem mnenju med političnimi zaporniki in drugimi državljani? ga je vprašal neki član delegacije. »Po mojem mnenju politični zaporniki niso ljudje. To je vse. Za mene so oni preprosto: živali!« je trmasto vztrajal Patakos.

Vzrok ali posledica? Bonnska vlada strogo ukrepa, da bi zajezila naraščanje cen. Neki komentator berlinskega radia je dejal, ko je razčlenjeval zadevne ukrepe zahtodnomenske vlade in utemeljeval teh ukrepov: »Ni res, da skačejo cene, ker nekateri bogatijo. Vprav nasprotno: nekateri bogatijo, ker skačejo cene...«

KOVINASTROJ GROSUPLJE

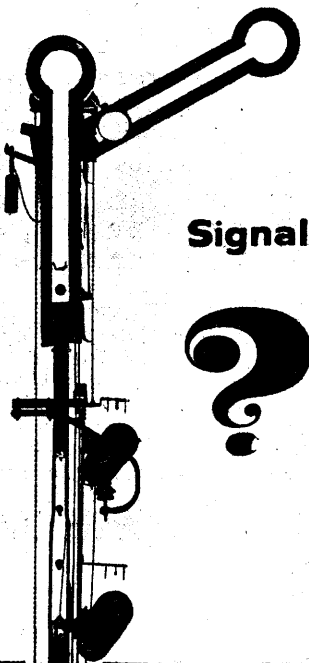
GROSUPLJE, telefon 77-025

PROIZVAJAMO, PROJEKTIRAMO IN MONTIRAMO!

■ sodobno kuhinjsko kovinsko opremo za hotele in restavracije, opremo za slaščičarne, samopostrežne trgovine in obrate družbene prehrane

Opremo izdelujemo iz kvalitetne nerjaveče kovine. Energija za termične elemente: para, plin, elektrika.

Popravila v garancijskem in izven garancijskem roku opravljamo v lastnem servisu.

Signal

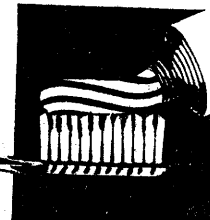

Odprt signal — prosta pot —
zdravje vaših zob

Naš največji ideal je zobna
krema Signal

ZOBNA KREMA
Signal

TRAJNO VARUJE VAŠE ZOB

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegance. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

Prodenška slatina

OSVEŽUJE...

- TUDI
- Z VINOM
- S SADNIMI SOKOVI
- Z KAVO
- Z GANIMI PIJAČAMI

ZDRAVI...

- BOLEZNI SRCA IN OŽILJA
- BOLEZNI LEDVIC
- BOLEZNI PRESNAVLJANJA
- ŽIVČNE BOLEZNI

• **Dinozavri** so bili plazilci orjaških razsežnosti in sploh največje kopenske živali na Zemlji. Eden med njimi — diplodokus — je bil dolg 25, visok 5 metrov, tehtal pa je 15.000 kg. Dinozavri so naglo izumirali konec kredne formacije, poslednjega obdobja mezozojske dobe v razvoju našega planeta, pred približno 70.000.000 leti. Najverjetnejši vzrok njihovega naglega izumiranja je bila ohladiitev Zemlje. Dinozavri so bili namreč — enako, kakor so še današnji plazilci — živali s spremenljivo telesno toploto, odvisno od zunanje toplote. Povečana ohladiitev je bila sanje, zlasti v zimskem času.

DROBNE zanimivosti

usodna. Manjši plazilci so se posmili poskrili globoko v luknje in razpokline na kopnem ter so preživali zimo in jo preživeli. Dinozavri, te orjaške živali, pa se niso tmei kam skriti, ker takih lukenj, kamor bi se bili lahko oni zavlekli, na splošno sploh ni bilo.

• **Kit** je tako kratka žival, da se mu vzdela naziv: morsko jagnje. Če pa je kit napaden, se brani in napada. Po verodostojnih podatkih so ranjeni kit večkrat potopili ladje in celo parnike kitolovcev. Tako je npr. neki ranjen kit 1885. leta napadel jadrnico »Al Aleksander«, raztrgal dva čolna s mornarji, nato pa se tako silovito zagnal v ladjo, da se je takoj potopila. Pet mesecev pozneje so ulovili tega kita in našli v njegovem salu harpuno z oznako »Al Aleksander« in posamezne koščke lesa potopljene jadrnice.

• **Kleptomanija** je naziv za patološko nagnjenje h kradljivosti, naziv za bolezen, ki se loteva skoraj izključno le žensk. Ta bolezen se kaže v nepremagljivi, nagonski potrebi po kradljivosti. Ukradeni predmeti najpogostejše nimajo nikakršne posebne vrednosti in nikakršnega posebnega pomena za tatu. Pogosto spremlja dejanje kradljivosti doživljanje močnega erotičnega (spolnega) zbujanja; sprito tega so to vrsto patološkega pojavnosti v skupino spolnih perversnosti (zablod).

PET USODNIH LET ZA ITALIJO

Mussolinijev bojni posvet

Skupni zavezniški štab — tako oficirji kot svetovalci — se je še zmerom vedel kot slepec in ni hotel verjeti, da so mnogi Italijani trdno odločeni sodelovati v antifašističnem boju. Videti je bilo, da je zavezniškom samo do tega, da bi se povečali ponižanje italijanskega ljudstva in da mu ne bi dali niti senčice upanja. To je bilo še zlasti hudo za ljudstvo, ki ga je fašistična propaganda nenehno opozarjala na hude čase, ki ga čakajo pod zavezniški otroci bodo postali čistilci čevljev za zavezniške vojake, Italijanke pa se bodo morale prodajati za cigarete in čokolado. Potemtakem je razumljivo, da so mnogi Italijani postajali, če že ne fašisti, pa vsaj sovražni do zavezniškom, katere niso hoteli priznavati kot osvoboditelje. Pravi čudež, da takšno ravnanje ni imelo še hujših posledic v političnem življenju povojne Italije.

V zimi 1944—1945 je fašizem doživel nekakšen zadnji vzpon pred koncem. Partizani so se z novo vneto pogladi v boj proti fašizmu. Toda kljub temu niso mogli pozabiti velike grenkobe, ki jim jo je prizadel dvojni decembrski poraz v Rimu. Nekaj zavezniških oficirjev jih je skušalo spodbujati z besedami o »Mussolinijevem odporu« na jugu. Oboroženi boj med partizani in fašisti je bil čedalje bolj krut.

Mussolini je postajal vse bolj osamljen. Pri sebi je hotel

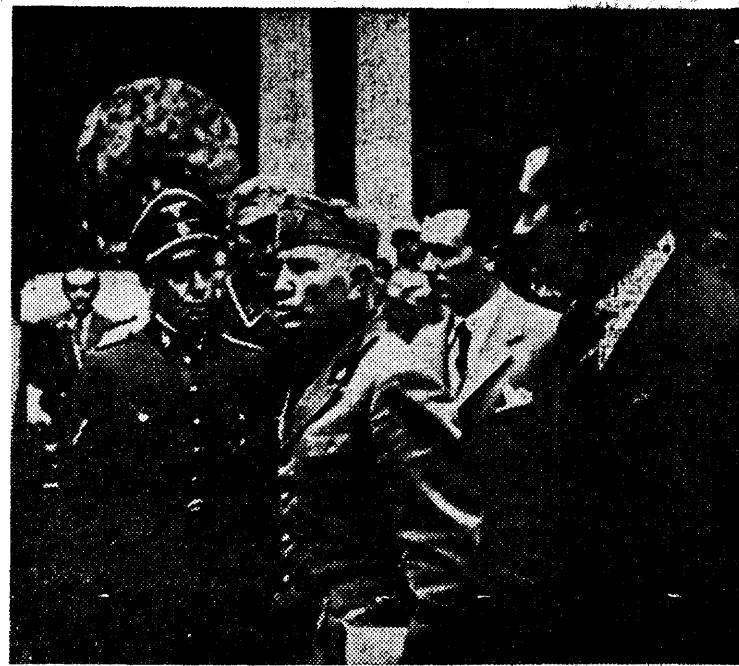
imeti samo ljubico Claretto Petacci, ki je bila zanj tako ljubezen kot edino zdravilo. Graziani je s svoje strani začel govoriti o možnostih za »častno predajo na pomlad«. Ko je februarja 1945 tudi general Wolf (nemški komandant, katerega naloga je bila biti oficir za zvezo med rajhom in fašistično republiko) začel tajna pogajanja z zavezniški za »individualno premirje«, je nekdanji ustanovitelj fašističnega imperija uvidel, da je njegove »revolucije« res enkrat za vselej konec.

Konec marca je Graziani ukazal splošno umik padalskih enot, ki so bile na francoski meji, ter bersaljerov, ki so bili na meji z Jugoslavijo: enote naj bi se zbrale v Valtellini, kjer naj bi se »vojaška republika« naprej bojevala do zadnjega naboja (potem pa se »predala zavezniškom«). Na večer 25. aprila se je tisto, kar je

TO JE ZADNJA FOTOGRAFIJA ZIVEGA MUSSOLINIJA: 25. APRILA 1945, KO SE JE V NEMSKEM SPREMSTVU ODPRVALJAL PROTI SEVERU.

Nadškof Schuster, ki je bil nekoč velik obdovalec fašističnega voditelja, je odklonil zavetišče za Mussolinija ter mu svetoval, naj si poišče skrivališče in se skriva, dokler ne pride v Milano dovolj močna ameriška ali angleška vojska (tako močna, da bi lahko odbila partizane, ki so hoteli dobiti Mussolinija v roke).

Na sedežu prefekture so se sestali Mussolini, Graziani, Baraccu, Bombacci, Vittorio Mussolini z ženo in imeli nekakšen zadnji bojni posvet. Zadnje politično dejanje duceja je bil telefonski pogovor z uredništvom lista »Corriere della Sera«: ukazal je, naj prihodnjega dne ne

Mussolinija. Uro in pol kasneje je so Mussolinija postavili ob zid bližnje Ville Belmonte in ga ustrelili. Ustrelili so tudi

je opozorila vse manjše enote, ki so delovale okoli Comskega jezera. Stranka akcije je imela tudi politični interes, da Mussolini ostane živ: če bi Mussolinija predala zavezniškom, da bi mu potem sodili, bi s tem dobila velik ugled in prednost za politično dejavnost po vojni. Konec koncev je Stranka akcije računala tudi na to, da bi od ujetega Mussolinija mogla izsilila podpis predaje. V tem primeru bi premirje po vojni bilo videti kot nekakšen »pak«, v katerem bi ena stranka — Odbor za nacionalno osvoboditev — predstavljala zakonito vlado, Mussolini pa bi bil druga stranka, se pravi človek, ki bi se strinjal s predajo. Odbor za nacionalno osvoboditev in Stranka akcije v njem sta mečila, da bi predaja Mussolinija zavezniškom okrepila njuno stališče. Zavezniški bi jima dali precejšnje politične koncesije v zameno za duceja, namenjene ga spektakularnemu procesu.

(Nadaljevanje prihodnjik)

V RADENCIH
SE DOBIMO!

mineralne kopeli

še ostalo od vojaške in civilne administracije republike, sestalo v Comu. Nemci so podpisali dokumente s pogoji predaje, kar naj bi se zgodilo zunaj Milana.

izidejo. Potem so fašisti odšli ven. Bilo jih je kakšnih dvajset, med njimi dve ženski. Veljalo je geslo: »Reši se, kdor se more!«

Mussolini in njegovi prijatelji so prišli v roke partizanom, ko so z nemškimi spremstvom vred padli v zasedo v Dongu. Duceja in Claretto Petacci so odpeljali v hišo nekega kmeta v Giulino di Mezzegra. Rečeno jima je bilo, da morata čakati na spremstvo, ki naj bi bilo na poti. To spremstvo naj bi ju odpeljalo v zavezniško poveljstvo. Mussolini ni bil preveč prepričan, da mu bodo zavezniški rešili življenje. Prepričan pa je bil, da ga bodo ustrelili ali v Italiji (partizani) ali v Berlinu skupaj s Hitlerjem (rdečearmejci). Toda ko je zapustil Como, je še zmerom upal,

njegovo ljubico Claretto Petacci.

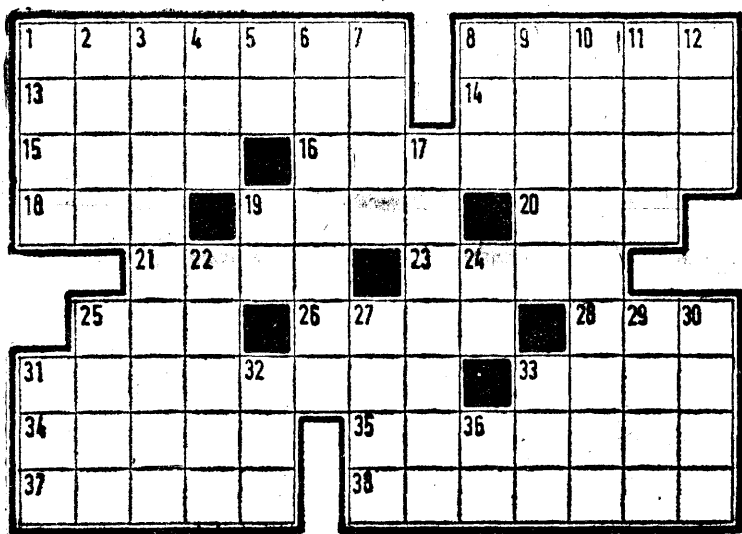
Številni zavezniški oficirji in njihovi svetovalci so bili hudo presenečeni, ko so zvedeli, da so Mussolinija ustrelili. Glede na tisto, kolikor so do 28. aprila vedeli o njem, so bili prepričani, da ne bo naredil samomora. Mussolini je bil tiste čase preveč utrujen in bolan, da bi bil lahko resnično »obupan«. Zavezniški so bili prepričani, da jim bodo partizani predali Mussolinija, da bi ga potem obsodili. Znano je bilo, da zavezniški pripravljajo sodišča za dni po vojni. Menili so, da ne bi bilo boljše obsodbe fašizma od besed, ki bi jih pred zavezniškim sodiščem izgovoril sam Mussolini.

Drži, da je Stranka akcije ukazala svojim ljudem, naj Mussolinija ne ubijejo, če jim pride v roke. Obstajajo trdni dokazi, da so partizani dobili ukaze, naj tako ravna. Manj pomembne fašistične voditelje naj bi pobili po krajši sodbi, medtem ko naj bi »veliko ribo dali na led«.

Odporniško gibanje je računalo tudi s tem, da bi Mussolini utegnil priti v roke kakšnemu manjšemu partizanskemu komandantu ali pa kar enemu samemu partizanu. Da bi se Stranka akcije temu izognila,

Kravate Tekstilne tovarne »SVILANIT«, Kamnik, so modne in so pojem moške elegancije. Prilagojene so vsem okusom in za vsako priliko.

31. ime mariborske popevkarice (Alenka), 32. ožji sestanek, 34. negativno nalekiren ion, 35. vrsta sintetičnega vlakna, 37. pritok reke Save pri Kranju, 38. velik otok na Japonskem, kjer imajo ZDA vojaška oporišča.

NAVPIČNO:

1. priimek francoskega naturalista, avtorja romana »Nana« (Emile), 2. svetopisemska oseba, 3. slov. gledališki in filmski igralec, ki je bil tudi v NOB aktivni gledališki igralec (France), 4. skandinavski drobiž, 5. kratka za »grgovinska zbornica«, 6. izdelovalec oklepov, 7. nemška vojna luka, 8. makedonsko kolo, 9. partizansko ime gorenskega prvoborca, po vojni dlje časa direktorja tovarne klobukov »Sešir«, Franca Cerarja, 10. privlačna sila, ki spaja atome v molekule, 11. partizansko ime narodnega heroja, ki je bil med vojni poslan v Slovenijo kot pomoč slov. partizanom. Bil je na raznih komandnih položajih v Tomšičevi brigadi, danes aktivni oficir JNA (Božović Radomir), 12. oddelek rimske konjenice, 17. priimek narodnega heroja, komandanta bataljona Dolomitskem odredu, komandanta XVIII. div. 16. do nedavnega generalpodpoveljnika v Ljubljani (Rado), 19. veletok v severni Italiji (originalna pisava), 22. poguba, 24. števniki, 25. partizansko ime narodnega heroja Tomaziča Jožeta, ustreljen 15. XII. 1941 na Opčinah pri Trstu, 27. moško ime, 28. določene barve, 30. naslov slov. celovečernega filma s tematiko iz II. svetovne vojne, 31. stari prislov, 32. žensko ime 33. moški potomec, 36. avtomobilska oznaka Reke.

REŠITEV PREJŠNJE KRIZANKE

VODORAVNO: 1. Dolores, 7. Jerin, 12. Abadan, 13. cerada, 14. karnja, 15. Benečan, 16. Inge, 17. Ursk, 18. ara, 19. monitor, 22. oro, 25. Sica, 26. Taz, 30. Robotti, 32. Nande, 33. smokva, 34. mandat, 35. karte, 36. muljava.

VODORAVNO: 1. Dolores, 7. Jerin, 12. Abadan, 13. cerada, 14. karnja, 15. Benečan, 16. Inge, 17. Ursk, 18. ara, 19. monitor, 22. oro, 25. Sica, 26. Taz, 30. Robotti, 32. Nande, 33. smokva, 34. mandat, 35. karte, 36. muljava.

• **Sladkorna bolezen** — dednostna? Na konferenci Mednarodne zveze za boj proti sladkorni bolezni, ki je bila nedavno v Stockholmu, so med drugim zatržili, da boleha 15 do 20 % vseh ljudi na svetu za diabetesom (sladkorna bolezen). Dva zdravnik sta povedala zdravnikom 35 narodov, zdravnikom, ki so se udeleževali konferenc, da sta pregledala 250.000 ljudi in da več kot 7000 pregledanih sploh ni vedelo, da so diabetiki. Skoraj vsi so imeli manj kot 65 let. Na kongresu so ugotovili tudi, da je diabetes dednostna bolezen. Umrjivost otrok, ki jih rodi diabetične ženske, je občutno večja kot povprečna umrljivost otrok.

• V bazenu južnoameriške reke Amazonke raste drevo, ki mu domačini pravijo — cuecuj. Zadoštuje, da napravi z nožem zarezo v skorjo, pa že priuriča iz debela bel sok, ki ima okus, podoben okusu kravjega mleka. Sok pa je malce grenak. Proučevanja so pokazala, da je sok tudi po kemični sestavi precej podoben sestavi kravjega mleka.

• Breskev je bogata s provitaminom A, vsebuje tudi vitamin B 1, B 2 in mliacin, vitamina C pa ima prav malo.

• Prva evropska dežela, ki je uvedla avtomobilski prevoz pošte, je bila Crna gora. Prvi poštni avtomobil, kupljen v Franciji, je prispel na Cetinje na začetku junija 1903. leta in je začel prevažati pošto že 9. junija. Ta avtomobil je bil hkrati prvi avtomobil v Crni gori. Zaradi varnosti — z »zmerno« hitrostjo 15 km na uro — je potreboval za vožnjo od Cetinja do Nikšića ves dan (od jutra do večera). Casopisi so tedaj pisali, da so to »skaroc (kočijo) brez konj« pričakali v Podgorici kot prvi čudež. Največ pozornosti je zbudil mladi sofer, ki je lahko »vozil« takšne čudo brez konj. Prve črnogorske poštne znamke so bile izdane 1874. leta. Crna gora se je že 1875. leta, leto dni po ustanovitvi svetovne poštne zveze, včlanila v to zvezo.

Pred 23. leti, 20. oktobra 1944, je znova v svobodi zaživelo srce Jugoslavije. Sovražnik je bil pregnan s Kalemegdana, Terazij in Avale; obletnica osvoboditve Beograda je za nas vse velik praznik. In prav tako se v teh dneh spominjamo, s težko bolečino v srcu, množičnega umora v Kraljevu in Kragujevcu. 21. oktober 1941 nima primere v zgodovini. Žriva so padle, ni jih več mogoče obuditi k življenju, živé pa v našem spominu kot spev iz legendarnega, vendar resničnega vojnega eposa, temelja naše nove domovine. — Prispevek, ki ga objavljamo, je le majhen drobec življenja iz tistega časa

Gornji Milanovac leži ob ozkotirni železniški progi Čačak—Beograd, ki je skoraj enako dolga kot proga Maribor—Ljubljana. Kljub temu je v tistih dneh jeseni 1941. zaradi neprestanih bojov z okupatorjem trajala vožnja iz Milanovca v Beograd ves dan in vso noč, nemalokrat tudi dva dni.

Osební promet je okupator znižal do skrajnosti. Vozili sta le dve garnituri, jutraj in zvečer; zgodilo pa se je tudi, da vlak sploh ni vozil. Za civilno prebivalstvo so bili določeni tovorni železniški vozniki, osebni so bili dostopni le nemškimi vojakom. Od časa do časa so odredili zaporo prevoza ali pa so dovolili prevoz le s posebnim dovoljenjem, ki so ga izdajali na predloženo dvojezično legitimacijo. Že taklo sila neudobno vožnjo so spremljali stalni pregledi vojaške kontrole. Kljub temu je

bil naval tolik, da je le redki mogli uspeti dobiti prostor za sedenje. Pa tudi kakih drugih

Opasani s pisanimi culami, popotnicami s kajmakom in koruznim kruhom, v raztrga-

Spomin na neko potovanje

udobnosti potniki takrat niso poznali. Naj je snežilo ali deževalo, so bili zapahi kar odprti, tako da je pošteno pihalo.

Srbi so si znali pomagati z dobro voljo, ki jim je ni in ni zmanjkalo. Nemalokrat so med vožnjo prepevali in plesali kolo. Nekeč sem se tako vozil v Beograd in nisem si mogel kaj, da se jim ne bi priključil. Med snenjem smo preplešali vso noč in se kljub snegu, ki se je pod našimi nogami kar sproti tajal v velikanke luže, nismo prehladili.

nih raševinah iz ovčje kože, obuti v opanke z debelimi nogavicami, so bili kaj pisana družica. Nezaodovoljni s prevozom so se radi »potrudili«, da niso plačali vozovnic. In niti težko ni bilo. Sprevodniki so se v natlačenih živinskih vozovih le stežka prerivali in četudi jim je to uspelo, so lahko mimogrede koga spregledali. Ljudje so si v gneči »sposojali« vozovnice in se ne-utrudno pričakali s sprevodniki. Izpod »šajkač« so se v ozračju polnem tobačnega dima in duha po rakiji kar vsi-

pali dvoumni dovtipi. Posebno so se s takšnim prikritim zabavljanjem zoper oblastnike odlikovali vaški učitelji. Z vedno novimi in novimi domislicami jim je ob pravem času uspelo obrniti pozornost policajev Nedicevega režima drugam in to dokaj spretno. Šale je spremljal gromki krohohot pri-sotnih, ki se niso ravno trudili, da bi prikrili svoje zadovoljstvo nad uspešnimi potegavčinami.

Pritisk na srbsko vas je bil iz dneva v dan hujši. Življenje ni imelo več nobene cene. Zaprlemo so hudo prizadele že tako revne domačije. Primanjkovalo je tega in onega. Za prikrivanje živila je bilo predpisano batnanje, pet do deset udarcev s palico. Tolkli so jih kar s koli, tako da je marsikdo obležal pod udarci. Pa vendar je ostal narod zvest samemu sebi in svojemu prepričanju.

Tako mi je ostalo nepozabno v spominu potovanje v Beograd mrzlega zimskega dne

leta 1943. Natrpan živinski vagon neke pri postaji Ugrinovci za Gornjim Milanovcem. Mrmranje, prerekanje, hude besede... Ljudje so se gnetli okrog kmetice in sprevodnika, ki je zahteval vozovnico. Potnica je kričala in pojasnjevala, da je vozovnico kupila in da je verjetno obležala neke v prenapolnjenem vozu. Prerekanje je bilo vse glasnejše. Sprevodnik ji je zagrozil, da bo na prihodnji postaji poklical orožnika. Iz previdnosti sem se umaknil v kot. Ženska je zavreščala in nenkrat z dvignjeno roko in s hripavim glasom »prekričala« sprevodnika: »Šta, jesmo li Srbi ili nismo?« V hipu je v vagonu vse utihnilo. Vsi so se s srepimi pogledi, polnimi sovraštva, zapičili v sprevodnika. »Pa, jeste...« je zajecjal. Vlak je počasi ustavil in sprevodnik je izstopil — in ni ga bilo nazaj vse do Beograda, ne njega ne orožnika. Srbski narod je napravil obračun z okupatorjem na svoj način, tudi takole, med štirimi stenami živinskega vagona. Narod srbski!

Moje misli pa so hitele gorí v Slovenijo... Le kako je pri nas?

Dr. Avgust Reisman